

POZDRAV ŠESTEMU KONGRESU!

Včeraj popoldne se je v Ljubljani začel šesti kongres Zveze komunistov Slovenije. O njegovem poteku v današnji številki še ne moremo poročati, pač pa mu pošiljamo plameteč pozdrav — pozdrav vsem delegatom, ki so jih izvolile in poslale na ta veliki zbor organizacije z vseh strani Slovenije, ter izražamo iskreno željo, da bi zaupano jim nalogo dobro opravili.

Osrednja tema na kongresu je samoupravljanje. Če se ozremo nazaj, tja v leto 1950, ko so iz jasne marksistične misli vodstva naše komunistične partije in iz davnih teženj naših delovnih ljudi zrasli prvi temelji samoupravljanja, smo lahko ponosni, kajti samoupravljanje že zdavnaj ni več plašno dekle, temveč temeljno sredstvo socialistične graditve za naš narod in vso jugoslovansko socialistično skupnost. Naše samoupravljanje je dejstvo, ki je dobilo tudi mednarodno afirmacijo in postalo nad vse pomembna pridobitev v zakladnici mednarodnega delavskega gibanja. Kar pogledamo po svetu — vsepovsod po-

znajo Jugoslavijo ne le kot deželo, ki je izbojevala revolucijo na poseben način, v narodnoosvobodilnem boju, temveč tudi kot deželo, ki gradi socializem na neodvisen, njenim razmeram ustrezen način, kjer je osrednje sredstvo in cilj razvoja samoupravljanje. Samoupravljanju sorodne klice se dandanes pojavljajo širom po svetu, na vseh kontinentih. Delavci v mnogih deželah čedalje jasneje izražajo zahtevo po neposredni demokraciji in upravljanju; še posebno je pri tem glasna mlada generacija. Teh zahtev ne morejo utišati nobeni imperialistični, hegemonistični in konservativni pritiski.

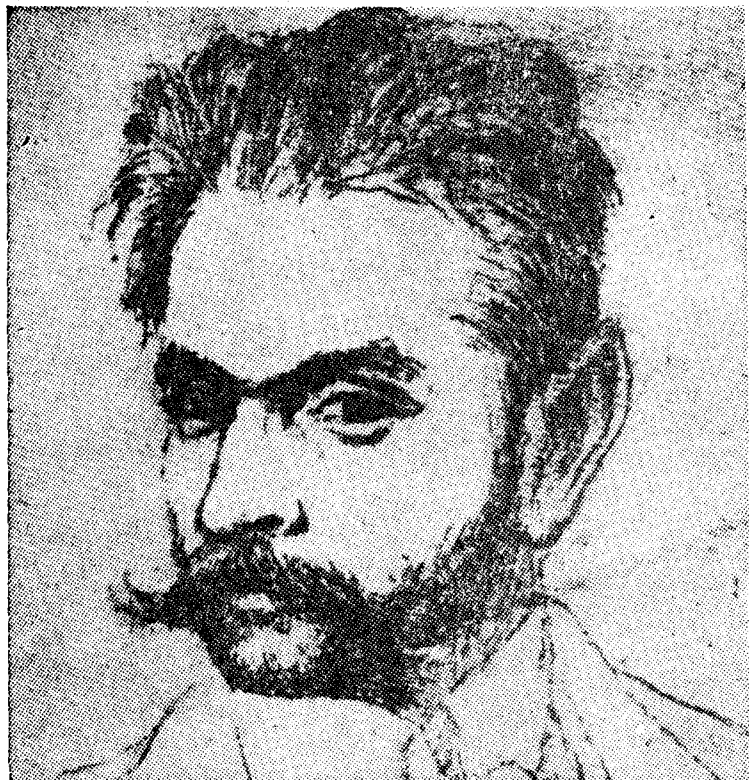
Se daleč smo seveda od tega, da bi se lahko zadovoljili z doseženo stopnjo razvoja v sistemu samoupravljanja, čeprav smo si na jasnem, da je v obdobju od zadnjega kongresa ZKS napredovalo z velikimi koraki. Samoupravljanje je treba razvijati, izpopolnjevati in dograjevati v notranje povezan in še bolj učinkovit sistem. Zavzemati se je treba za to, da bi bila naša družba s so-

cialističnim razvojem samoupravljanja vse bolj organizirana, moderna in v svet odprta družba. V tej smeri so potrebne dopolnitve samoupravnega sistema tako v posameznih delovnih organizacijah kakor v povezovanju samoupravnih dejavnikov na vseh ravneh. V tako izpopolnjenem sistemu bomo protislovja, ki nastajajo v naši družbi, lahko učinkovito reševali v okviru samoupravnih organov. Izpolnjujoč svojo idejno-politično vlogo naj bi komunisti pravočasno spoznavali vire teh protislovij, jih obravnavali odprto in pritegovali k njihovem odpravljanju čimširši krog samoupravljalcev.

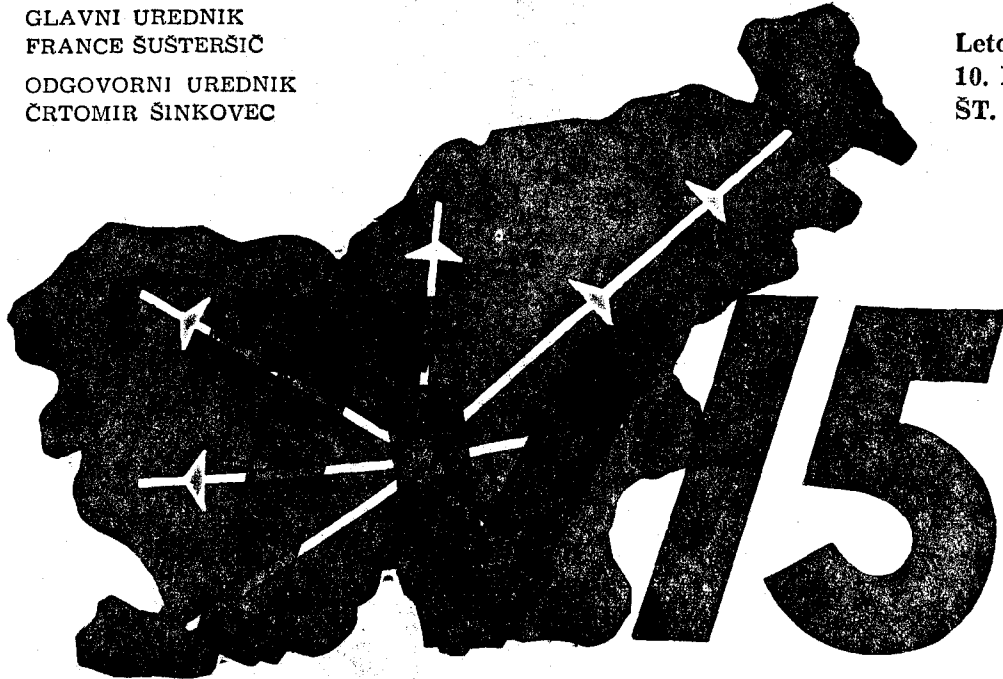
Borci NOV so lahko še posebno ponosni, da se s samoupravljanjem uresničuje eden poveljnih ciljev njihovega boja in da je samoupravljanje, ki ga sicer marksistična teorija jasno utemeljuje, stopilo na plan ter si utrla pot prav v novi Jugoslaviji.

Zato pozdravljajo šesti kongres ZKS in mu želijo obilo uspeha!

F. Š.

GLAVNI UREDNIK
FRANCE ŠUSTERŠIČ
ODGOVORNI UREDNIK
CRTOMIR ŠINKOVEC

Leto VI
10. XII. 1968
ŠT. 49

BESEDE
IN
DEJANJA

OB PETDESETLETNICI SMRTI IVANA CANKARJA

IVAN CANKAR – IDEJNI PREDHODNIK NASEGA BOJA

ZA OSVOBODITEV, SOCIALNO PRAVIČNOST IN RESNIČNO DEMOKRACIJO —
NJEVO IME JE UPRAVIČENO NOSILA SLOVENSKA PARTIZANSKA BRIGADA

Ko sem te dni listal in prebiral Cankarjeva dela, da pripravim predavanje za petdesetletnico Cankarjeve smrti, ki jo obhajamo letos, sem našel na tale odlomek:

»Ali ta veliki tekst je stra-

šen. Neprijetno je, če nima človek kruha, jaz vem to jako dobro... In že je obsenčil duh upornosti sestrane obraze in stiskajo se okrvavljene pesti; prišel bo čas, ko se bodo majali beli gradovi ob svitu krave zore...«

Te besede je Cankar napisal leta 1899, ko mu je bilo komaj trinajset let. Bil je še na začetku poti velikega pisatelja, družbenega kritika in — oprostite obrabljeni besedi, za Cankarjevega življenja bi me kamenjali zaradi nje — vodnika naroda. Že takrat je spoznal, kam vodi pot sestranih ljudi, proletarcev, pa tudi pot vsega slovenskega naroda »naroda proletarca«. V socialno revolucijo!

To revolucijo je Cankar napovedoval tudi v drugih delih. Najbolj mogočno v svojem velikem manifestu, v svoji najboljši noveli, kakor jo je sam označil, »Hlapec Jernej in njegova pravica«. Jernej, zastopnik kmečkega proletariata (ali ni značilno, da je v narodnoosvobodilni vojni prav ta proletarijat najbolj množično stopal v partizanske vrste?), je zaman iskal pravice pri ljudeh in pri bogu, sam si jo je moral vzeti. Študent, ki je tudi spoznal krivico družbenega reda in je okušal posledice, ker se je upiral krivicam, mu je takole odpiral oči:

»Jernej, tako je naredila posvetna postava: Jernej bo zi-

dal hišo, in kadar bo dozidal: gospodar na peč, Jernej čez prag; Jernej bo oral in bo sejal in bo žel: gospodarju žito in kruh, Jerneju kamen; Jernej bo kosil in Jernej bo mlatil, Jernej bo spravljaj seno in slamo, in ko bo napolnil ske-

si bo palil pipo in bo prijetno dremal; Jernej se bo skril za hlev in bo poginil na gnili stoji. Tako je naredila posvetna postava. Božja zapoved pa je naredila: trpi krivico, Jernej, in kadar te sosed udari na desno lice, ponudi mu še levo; in

krizem». V teh povestih opisuje svojo grenko mladost in bedo delavcev na Dunaju. Zbirka je bila spočeta, kakor sam pravi, ko je videl in sodočeval neizmerno bedo čeških delavcev na Dunaju in ga je obšlo sočutje, ki je bilo grenko in sladko obenem.

Te pretresljive povesti je Cankar imenoval bajte. Njegov

mešeno podoben tistega socialnega romana, ki ga doslej še nisem napisal.

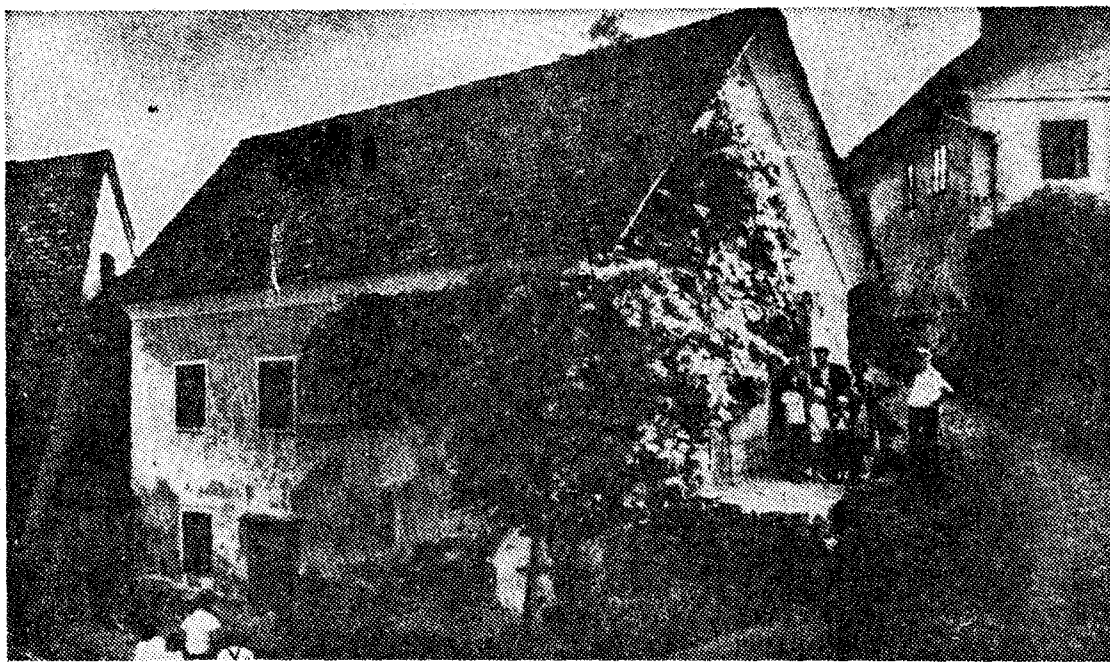
Socialni roman, veliki tekst! Toda tudi tiste bajte, ki jih je sprotil gradil, so del tega velikega teksta. V njih je Cankar opisoval tiste sestrane obraze, ki bodo nekoč rušili bele gradove ob svitu krvave zore. Zaradi krivice družbenega reda se stiskajo okrvavljene pesti, prišel pa bo čas, ko se bodo te pesti dvignile k uporu. To je Cankar nakazal v uvodni črtici zbirke; prvič je izšla za prvi maj v »Rdečem praporu« pod naslovom »Kristusova procesija«, v zbirki pa jo je Cankar naslovil »Za krizem«. Za tujcem v rdeči halji gredo vsi, ki so trpeli krivice in pomanjkanje, bedni, sestrani otroci, izseljenci, ki jim domovina ni mogla dati kruha, brezposelni delavci in vsi tisti, ki so drugim ustvarjali bogastva, sami pa živeli v brikosti in pomanjkanju.

»Sli so in dolga je bila procesija. Vila se je s hriba v hrib, iz doline v dolino. Pod senco te črne procesije, pod senco rdeče halje in svetlih, vihrajočih las so čudežno umirala polja, veneli so travniki; doline so se vzdigale, padali so hribi. Bogastvo, iz preletstva vzklilo, se je vračalo v preletstvo.«

Tujec je govoril: »Ne ozrite se v preletstvo in trohno, vsi vi tisoči in milijoni, ki ste kopneli z menoj! Vsi vi ponižani in užaljeni, vsi — zdaj, ko je naš dan, pojte hosana in aleluja.«

Podoben motiv kakor v črtici »Za krizem« je Cankar obdelal v povesti »Kurent«. Kurent, pravilni lik iz slovenskega narodnega izročila, nas s svojimi gosli vodi čez vso slovensko zemljo in nam kaže brikosti njenih ljudi. Tu Cankar ne napoveduje revolucije, temveč se samo še sprašuje: »Kaj je čas in ura, da se izpolni to trudo tisočletno hrepenenje?« Tisočletno hrepenenje slovenskega naroda po svobodi!

Ni bil še čas. Še dve veliki vojni sta bili vmes. Ko je izbruhnila prva svetovna vojna, je stisnila Cankarja neizmerna tesnoba. Strahote vojne so ga globoko pretresle. Vojno je ob-

Rojstna hiša Ivana Cankarja na Klanecu siromakov na Vrhniki

denj in postrežje in hlev: gospodar na mehko posteljo, Jernej na trdo cesto; postarala se bosta gospodar in Jernej: gospodar bo sedel na zapečku in

če ti ugrabi suknjo, daj mu še srajco!«

Jernej ni bil voljan ravnati se po tem trpkem nauku. Ko je prehodil vse postaje svojega krizevega pota, od župana do cesarja in župnika, zastopnika boga, je šel in zažgal dom, ki ga je bil sam zgradil... »velik je bil plamen, segal je silen od zemlje do nebes. Goreče treske so padale v kolobarju na zoreče polje, kakor da jih je metala človeška roka. Tako je prižgal Jernej svojo strašno baklo.« Ta bakla je simbol revolucije. Samo z revolucijo si bo proletarijat in »narod proletarec« priboril pravico!

K tej temi, k socialnim krivicam in kod je rešitev iz tega, se je Cankar vračal še in še. Morebiti najbolj pretresljivo v zbirki socialnih povesti »Za

prijatelj pisatelj Alojz Kraigher mu je namreč v pismu oponesel, da je doslej pisal samo drobne stvari, ne more pa se zbrati za kaj resnično velikega. Deloma je Kraigher krivil za to tudi Cankarjeve gmotne težave. Ta mu je na to takole odgovoril: »Resnica je, da bi bilo moje delo višje in krepkejš, če bi delal svobodno... Ali resnica pa je tudi, da bi šlo moje delo pač više in dalje, toda v isti smeri, kakor gre dan-današnji. Ker nimam ne časa ne miru, da bi zgradil veliko poslopje, gradim bajto za bajto, sproti. Ali poslopje bi mi bilo prav tako podobno, kakor so mi bajte. Kar je zdaj raztresenega in razcepljenega, bi bilo združeno ter bi tako seveda napravilo večji učinek. S to mislijo npr. sem uredil knjigo »Za krizem«, da bi podal

»Resnično, domovina, nisem te ljubil kot cmerav otrok... ljubil sem te s spoznanjem. Videl sem te vso: v nadlogah in v vzdihih, v sramoti in v zmotah, v ponižanju in v brikosti. Zato sem z žalostjo in s srdom v srcu ljubil tvojo oskrnjeno lepoto, ljubil jo stokrat globlje in stokrat višje od vseh tvojih trubadurjev... Moje delo je knjiga ljubezni. Odprti jo, domovina, da boš videla, kdo ti je pravičen sin! Dal sem ti, kar sem imel. Dal sem ti svoje srce in razum, svojo domišljijo in svojo besedo, dal sem ti svoje življenje — kaj bi ti še dal?«

Ivan Cankar ●

● Ponosni na uspehe

Zadnja leta smo dosegli zelo pomembne rezultate v razvoju kmetijstva, tako da zdaj na primer sami zadovoljujemo potrebe po pšenici, ki smo jo še nedavno morali uvažati. O dinamiki našega razvoja najbolje priča proizvodnja električne energije, ki je dosegla 20 milijard kWh letno, vsem ko je ta proizvodnja v predvojni Jugoslaviji znašala komaj nekaj nad 2 milijardi. Vse to je seveda prispevalo k stalnemu rasti življenjskega standarda naših delovnih ljudi. Samo v enem desetletju od 1955 do 1966 se je skupna raven porabe povečala 2,3-kratno, realna oseba porabi 2,1-kratno, družbeni standard 3,5-kratno. V zadnjih desetih letih smo zgradili nad milijon stanovanj, tako je vsako peto stanovanje v našem skupnem stanovanjskem fondu zgrajeno prav v tem obdobju. Pomembne uspehe smo dosegli tudi na področju zdravstva, izobraževanja, znanosti, kulture itd.

Iz Titovega govora v Jajcu — 29. XI. 1968

● Statistika o pripravnikih

Po najnovejših preračunavanjih, objavljenih v zveznem zavodu za statistiko, so aneks v prvih devetih mesecih zaposlili nad 29.500 pripravnikov.

Od tega števila je gospodarstvo zaposlilo 23.000, a negospodarstvo 6500 pripravnikov. Največ so jih zaposlili v Srbiji — 12.300, nato v Hrvaški — 6.600, v Bosni in Hercegovini — 4.550, v Sloveniji — 3000, v Makedoniji 2500 ter v Črni gori — 600.

Politika — 3. XII. 1968

● Vinski čudež...

Po podatkih vinogradniškega strokovnjaka je v Sloveniji ena dvajsetina vseh vinogradov v naši državi, pridelatev vina pa doseže le eno osemnajstino. Po takih izračunih pridelamo v Sloveniji okrog 300.000 hl vina. Lani pa so ga prodali v gostilnah in trgovinah 416.000 hl. K temu je treba pristeti še lastno potrošnjo vinogradnikov, pa dobimo okrog 650.000 hl (po izjavah vinogradniškega strokovnjaka). Ne pridelamo pa niti polovico toliko.

Delo — 3. XII. 1968

● Človek, ki ne ljubi domovine...

Tovariš Tito je nedavno rekel, da človek, ki ne spoštuje svoje domovine in svojega naroda, tudi drugega ne more spoštovati. Če bi parafrazirali to misel, bi lahko rekli, da tisti, ki so težko in z velikimi žrtvami dosegli svojo neodvisnost in svobodo, najhujše razumejo vsako željo po svobodi. V tem pogledu so nam vse vojne, revolucije, onarne izkušnje, med katerimi gre zasedanju v Jajcu častno mesto, zelo pomembne.

Komunist — 27. XI. 1968

● Ni upanja na trajno ureditev

Za varstvo invalidov in udeležencev NOB je predvideno, da federacija, republike in občine letno odvajajo 1,5 milijarde novih dinarjev. Toda že 1967 je federacija samo za svoj del obveznosti izdala 1,35 milijarde, a problemi so še prišli v svoje najhujše razsežnosti. Zahteve se večajo in se po najskromnejših ocenah gibljejo okoli številke, za 25 odstotkov večje od sedanjih, brez upanja, da bi to pomenilo trajno ureditev.

Ekonomška politika — 2-3. XII. 1968

● Optimizem z grenkim priokusom

Če torej lahko ocenjujemo sedanje stanje v gospodarstvu v naši republici z »zmernim optimizmom« — ki sicer veje tudi iz analiz republiškega zavoda za planiranje in preskrbovanja sredstev — plačamo — pa je to optimizem z grenkim grenkim priokusom (z nekoliko ali tudi precej grenkim, odvisno od subjektivne priaznosti in izkušnje tistega, ki ocenjuje). Nenehno moramo namreč imeti pred očmi, da je ostal ekonomski položaj v nekaterih dejavnostih, ki položaj v nekaterih dejavnostih, ki pa predstavljajo vsaj četrtino slovenske gospodarske strukture, zelo težaven, ponekod celo malo manj kot katastrofalen.

Gospodarski vestnik — 3. XII. 1968

● Neupravičene zahteve

Z zajamčeno ceno pšenice, ki znaša 90 S-din za mehko in 100 starih din za kr trde, je slovenski kmet zadovoljen, zato se je z avtoriteto vrnal v domov, zakaj je avtoriteta, ki je to optimizem, takol po letošnji žetvi zahtevala, na ceno pšenice, sorodničnemu semenu in sladkorni pesi zviša za 5 odst. Najmanj je upravičeno zvišanje cene sladkorni pesi, saj imamo na zalogi še nad 400.000 ton sladkorja, to pa je skoraj toliko, kolikor ga porabimo v enem letu. Kljub takim zahtevam na slovenske tovarne zahtevale podražitev sladkorja za okoli 30 S-din nri kg. Že od leta 1966 krijemo namreč lastne potrebe s svojo proizvodnjo zaradi razmeroma visoke odkupne cene za sladkorno neso.

Kmečki glas — 27. XI. 1968

(Nadaljevanje na 3. strani)

Po slavnostnih dneh in praznovanju II. zasedanja AVNOJ v Jajcu je predsednik Tito obiskal nekatere kraje v BiH. Tita in njegovo spremstvo je prisrčno pozdravilo prebivalstvo Travnik in Bugojna. Na dolgi poti skozi slikovito bosensko-hercegovo pokrajino je obiskal največje središče kovinske industrije, industrijskega velikan, ki predstavlja vzorno integracijo »Pobede« iz Goražda, »Pretisa« iz Sarajeva in »Igmara« iz Konjice. V Bosanskem Brodu pa je Tito izročil svojemu namenu obnovljeno rafinerijo nafte, najmodernejšo pri nas in eno najbolj modernih v Evropi.

Predsednik Naser je na kongresu arabske socialistične zveze obtožil Izraelce in nekatere druge kroge v tujini, da so načrtovali nedavne študentske neredne na univerzah v ZAR. Dejal je, da je bil eden od organizatorjev demonstracij v Aleksandriji izraelski agent. »Naši sovražniki,« je dejal Naser, »so pretežno del svoje propagande usmerili na študente. Sovražnik poskuša razbiti našo notranjo fronto, ker nas ni uspel zlomiti na vojaški fronti.« V zadnjih dneh se je iz vsega tega izcimila vohunska afera.

Na 11. seji CK ZKJ v Beogradu so sklenili, da bo 11. kongres ZKJ 11. marca 1969 v Beogradu. Na seji so sprejeli dva temeljna dokumenta za bližnji kongres — naloge ZKJ v nadaljnjem razvoju samoupravnih družbeno-ekonomskih odnosov in osnutek statuta.

Obrazložitev o nalogah ZK v nadaljnjem razvoju družbeno-ekonomskih odnosov je podal Edvard Kardelj, statut pa je obrazložil Mitja Ribičič.

Po tragičnem dogodku v Avoli na jugu Sicilije, kjer je policija med demonstracijami ubila dva poljska delavca, je val demonstracij zajel vso Italijo. Sindikati so pozvali vse italijanske kmetijske delavce na splošno stavko. V Rimu in okolici je stavkalo približno milijon delavcev; dosegli so zvišanje meze za 10 odstotkov. Toda iskra iz Avole se je razplamtela čez ves Apeninski polotok v obliki nemirov, stavk in protestnih manifestacij. Naperjeni so proti policijskemu nasilju in izkoriščanju delavstva. Ponočno so glasno spregovorili študenti po vsej državi, še posebej pa v Rimu, Neaplju, Genovi, Firencah, Vidmu in nekaterih drugih študentskih središčih.

DOGODKI TEDNA

Razlog za študentske demonstracije v Bruslju pa je bilo predavanje francoskega profesorja Luisa Armanda, ki se ga študenti niso smeli udeležiti, pač pa se ga je med drugimi udeležil tudi belgijski kralj Bardouin.

Napetost na Srednjem vzhodu je čedalje bolj vznemirljiva. Predstavnik OZN na Srednjem vzhodu Gunnar Jarring je obvestil U Tanta, da se bo, ker je trenutno njegova mislija v brezizhodnem položaju, vrnil v Moskvo in bo prevzel dolžnost švedskega poslanca v SZ. Gunnar Jarring se je odločil za vrnitev zato, da bi omogočil razpletanje krize s pomočjo sedanjih mednarodnih stikov. Rezultate bo pričakal v Moskvi, nato pa se bo odločil, ali bo še nadaljeval svojo misijo na Srednjem vzhodu. Medtem pa se je v tem žarišču napetosti pojavil osebni odposlanec novega ameriškega predsednika Nixona William Scranton, ki je obiskal več arabskih držav in Izrael v »poizvedovalni misiji«.

Izraelska letala in topništvo so tri ure močno napadali severno jordansko področje Irbid in mesto Kufr-Hoad. Zaradi bomb in granat je izgubilo življenje 25 ljudi, še več pa je bilo ranjenih. Izrael zagovarja svoje napade s »pravico do obrambe«.

Znani grški skladatelj Teodorakis se bo moral spet zagovarjati pred prizivnim sodiščem s nekaterimi poslanci stranke EDA. Obtožnica očita obtožencem, da so poslali vladi Stefanopulosu (ki je bila na oblasti od poletja 1965 do marca 1967) brozjavko, s katero so ga opozarjali na priprave oboroženih sil na državni udar. S tem da so »žalili« oborožene sile.

V Zagrebu so po tridnevem zasedanju zaključili VI. kongres Zveze komunistov Hrvatske. Najprej je kongres zasedal na plenarni seji, nakar je imel uvodno poročilo o nadaljnjih nalogah in razvoju ZK Hrvatske predsednik CK ZKH dr. Vladimir Bakarić. Razprava se je nadaljevala v štirih komisijah. Govorili so o vseh najvažnejših problemih, ki zadevajo naš družbeno-politični sistem. Za predsednika CK ZKH je bil ponovno izvoljen dr. Vladimir Bakarić, za sekretarja pa Mika Tripalo.

Na Češkoslovaškem razburja javnost ilegalni »češki« list »Spravy« in propagandni radio »Vltava«, ki oddaja v Dresdenu v NDR. Tudi omenjeni list tiskajo v Dresdenu in ga razpečavajo po vsej Češkoslovaški, celo v poštne nabiralnike. Predsednik češkoslovaških sindikatov Poláček je obvestil predsednika sovjetskih sindikatov Šeljapina v Moskvi, da taka ilegalna informacijska sredstva nič ne prispevajo k zbolšanju odnosov med socialističnimi državami.

Medtem ko so pomnožili sovjetsko ladjevje na Sredozemlju, sta dva rušilca VI. ladjevja ameriške flote v zadnjih dneh zaplula v Črno morje. »Pravda« meni, da je to očitna provokacija, s katero hočejo ZDA še bolj poslabšati položaj na tem področju v bližini SZ. Ameriška rušilca bosta ostala v Črnem morju teden dni. V začetku prihodnjega leta bodo ZDA poslale v ZRN 15.500 vojakov in štiri eskadrilje lovskih bombnikov. Te enote so umaknili iz Zahodne Nemčije letos poleti.

Iz ameriških virov se je zvedelo, da sta delegaciji ZDA in DR Vietnam dosegli sporazum o več proceduralnih vprašanjih. Še vedno pa sta nereseni dve bistveni vprašanji — status delegacij in datum preliminarne seje. Saigonska delegacija z generalom Kyjem bo pripotovala v Pariz v prihodnjih dneh. Toda ameriška letala so še pred dnevi napadla severnovietnamsko provinco Quang Binh, 49 ljudi je bilo ubitih ali ranjenih, največ starcev in otrok.

Delegacija generalnega štaba JLA, ki jo vodi pomočnik generalnega štaba generalpodpolkovnik Dušan Korač, je odpotovala na 7-dnevni obisk generalnemu štabu oboroženih sil Francije. Člane delegacije sta pospremila generalmajor Žika Stojčić in odposlanec francoskih oboroženih sil v Beogradu polkovnik Monpeil.

Italijanska politična kriza, ki jo je pred pol leta izzval sklep socialistov, da po porazu na parlamentarnih volitvah maja meseca ne bodo več nadaljevali koalicije z demokristjani, se bliža h koncu. Sinoči so delegacije krščanskih demokratov, socialistov in republikancev po petih dnevih napornih pogajanj dosegle sporazum o skupnem programu, na podlagi katerega bodo nadaljevali vladno koalicijo levega centra.

OGLEDALO NAŠEGA ŽIVLJENJA IN DELA

OB SPOMENIKU V BUKOVICI

Po dvajsetletnih pogovorih, načrtih, ugibanjih in pripravah so v Bukovici v Seiški dolini pred kratkim vendar odkrili skupni spomenik padlim za svobodo iz tega kraja, ki obsega poleg Bukovice tudi Praprotno, Sevlje, Podzno, Štrmice, Stipinik, Sp. Luše in Tomažovo. Spomenik — enoten blok iz domačega hotaveljskega marmorja, obli-

kovan v trikotnik in dvignjen na treh jeklenih stebrih, so postavili ob glavni cesti v Bukovici. Na njem je 28 imen padlih iz teh krajev in med njimi 8 prvoborcev. Eden je bil celo član KP od 1936. leta. Tolikšne žrtve iz tega majhnega, neznanega kraja so upravičeno v ponos domačinom in hkrati tudi dolžnost, da se njihovu spominu primerno oddolžijo.

Škofjeločani pred širšim dogovorom

Na zadnji seji sekretariata ZZZB NOV občine Škofja Loka so se odločili za priprave na plenum te organizacije, ki bo 20. decembra. Kot so v razpravi ocenili, je več takih problemov in nerešenih vprašanj, ki

terjajo širši dogovor članstva za jasnejšo in enotnejšo določitev nalog v prihodnjem obdobju. Med temi so omenjali mesto borcev in rezervistov pri vse-ljudski obrambi. Prav tako imajo predvideno v prihodnjem letu srečanje vseh internirancev iz njihovega območja, skupne tehnične vaje rezervnih oficirjev in podoficirjev v sklopu celotne Gorenjske in drugo. Komisije VVI, ROP pri občinski skupščini ZZZB, zlasti pa krajevna združenja bodo v sedanjih pripravah dala konkretne predloge in nakazala probleme, ki jih bodo na plenumu skupno obravnavali in skušali najti najboljše rešitve. K. M.

Jubilejni sestanek v Slovenjem Gradcu

V torek, dne 26. novembra t. l., so se sestali člani slovenjske organizacije borcev za severno mejo 1918-1919. Vodstvo osemletke jim je dalo na razpolago avlo v svojem novem šolskem poslopu. O pomenu in poteku bojev pred 50 leti je predaval sodnik M. Roš iz Celja. Njegovim izvajanjem so z vso pozornostjo sledili ne samo zbrani stari borci, temveč tudi dijaki višjih razredov učnega zavoda.

Predsednik občinske organizacije v Slovenjem Gradcu Anton Brivovšek je v svojem govoru poudaril zasluge, ki so si jih v usodnih prvih mesecih po razsulu habsburške države pridobili oni slovenski vojaki, ki so kot prostovoljci zasedli in z orožjem branili našo narodno mejo. Zborovanju je sledil družaben sestanek članov-borcev v prijetnem pogovoru. S svojo prisotnostjo se je slovenjska organizacija, ki šteje 77 članov, dostojno vključila v proslavo ob 50. obletnici pričetka bojev za našo severno mejo in prvič dosegene državne skupnosti slovenskega z drugimi jugoslovanskimi narodi. R. B.

Poizvedujemo

V četrti operativni coni v Podvoljčku (Luče ob Savinji) sem bila v času od decembra 1944 do aprila 1945 skupaj s Koreninskimi Ljubom iz Kokre — menda se je pisal Polajnar. Ker bi mi bilo njegovo pričanje potrebno za priznanje posebnih dobe, prošim njega — ali tiste, ki ga poznajo, da mi javijo njegov naslov, saj se bo verjetno spominjal Dolenčeve Anice — Mašinistove iz Kokrice pri Kranju. ANICA ŽILKIN — Ljubljana, Verovškova 8

Miličniki na predavanjih

Do zdaj na območju občine Ilirska Bistrica ni bilo v navadi, da bi uslužbenci milice poslušali predavanja o vojaških zadevah. Toda na pobudo komandirja miličnice postaje v Ilirski Bistrici ter njegovih podrejenih so zaprosili predstavnike garnizije, naj bi jim poslušali predavanja za nekaj ur predavanj. Garnizija je ustrepla, začela so se predavanja in tako bodo miličniki izpopolnjevali svoje znanje o vojaških zadevah. P. Nikolič

BORCI ZA SEVERNO MEJO

V letošnjem letu praznuje slovensko ljudstvo številne jubileje, med katere sodi tudi 50. obletnica, odkar so sicer maloštevilni slovenski fantje in moške stopili v borbo za severno mejo. Za velikimi pričevanji v Ljubljani, Mariboru in drugod širom po domovini, so tudi na Jesenicah posvetili spomenu te obletnice in obletnici rojstva naše skupne domovine Jugoslavije dan, na katerem so se delavske Jesenice oddolžile starim borcem izpred 50. let.

Na dan 28. novembra so se ob 16. uri zbrali številni borci iz Jesenice in Zgornjesavske doline in prisostvovali otvoritvi razstave, ki jo je za ta zlati jubilej pripravil muzej železarne. Slovesnost je poudarila petje moškega zbora, nakar je odprl razstavo zastopnik muzeja železarne. V daljšem govoru je o pomenu borbe pred 50. leti govoril višji znanstveni sodelavec in podpredsednik Zveze borcev za severno mejo, Lojze Ude. Ob koncu svojega poročila je izrekel toplo zahvalo vsem, ki so pripravili to razstavo ter poudaril, da je bilo v njegovi četi pred 50. leti največ delavcev iz Jesenic, ki so se v borbi odlično izkazali. Po ogledu razstave, ki je na vse navzoče napravila zelo ugoden vtis, so ugotovili, da je le malokatera razstava bila pripravljena s tako ljubeznijo kot jeseniška, ki ima bogat izbor vsakovrstnih fotografij in listin. Veselo presenečeni pa so bili bivši borci in občinstvo iz Jesenic, ko so se udeležili slavnostne akademije v gledališču. Velike mrazu in gosti megli so vrli godbeniki železarne priredili enourni koncert pred samim gledališčem. Akademijo je pripravil profesor Miro Kocjan, ki je razširil mejni prehod Škofije, novo zgradbo raziskovalnega inštituta Tomos, prenovljeno kino dvorano, v prihodnjih dneh pa se bo tem pomembnim pridobitvam pridružila še otvoritev petrolejske luke.

Ob severni strani glavne ceste Domžale—Trojane stoji na vzvišenem mestu v Prevojah spominsko obeležje padlim v NOB, talcem in umrlim v taboriščih. Na podstavku, na katerem stoji kip, je zapisanih dvajset imen iz Prevoja, tri iz Raffel, dva iz Dupeljnov, eden iz Straže, pet iz St. Vida, dva iz Vrbe in dva s Prevaljev. — B. Blenkuš

Sprejem svojcev padlih borcev NOV

V Spodnji Idriji je bila na predvečer dneva republike skromna, toda prisrčna slovesnost. Krajevna odbora ZZZB Sp. Idrija in Kanomlja sta povabila svoje padlih borcev NOV iz teh področij. Po kratkih pozdravnih nagovorih zastopnikov krajevnih družbeno-političnih organizacij so nastopili tudi učenci osnovne šole Sp. Idrija. Svojcem so izročili spominsko darilo — knjigo Stanka Petelina »Osvoboditev Slovenskega Primorja«. Po slovesnosti so svoje padlih povabili na skupno večerjo. J. J.

Gorenjska partizanska pot

Organizacije zveze borcev in planinska društva Gorenjske so pred sedmimi leti uredile in odprle posebno označeno stezo po gorah Gorenjske — tako imenovano Partizansko pot, ki vodi od Kamnika preko Kamniških Alp, Karavank, Julijcev, Poljucke, Jelovice in škofojloškega gričevja do Kranja. Celotna pot je ocenjena na približno 550 km, oziroma na 17 dni hoje, če bi udeležence hodil vsak dan po 8 do 9 ur. Glavni namen te poti, oziroma njihovih organizatorjev, je, da bi ljubitelji narave in naših gor tudi spoznali z nedavno zgodovino naše revolucije. Zato je med 48 žigi, ki jih mora udeleženec predložiti v dokaznem gradivu, tudi obvezni žig Muzeja NOB v Begunjah, Polnice Franja, Družbošče, Muzej NOB v Škofji Loki in drugi, pot pa vodi mimo stoterih manjših obeležij, spomenikov, grobišč in drugih zanimivih partizanskih krajev.

Doslej je to pot že v celoti prehodilo 11 planincev. Letos je bilo podeljenih 7 novih značk. Med najstarejšimi, ki je to pot prehodil, je 66-letni Ivan Bobek iz Zagreba, med

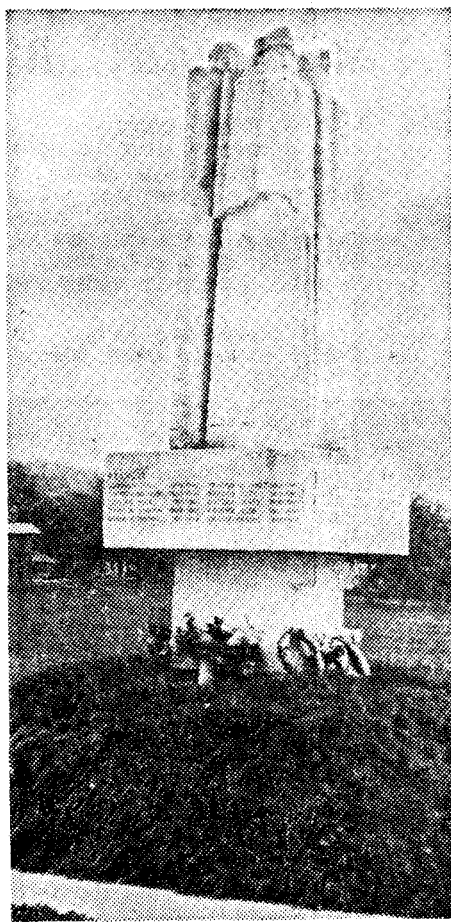
najmlajšimi pa 17-letna Lidija Zalahar iz Kranja.

Pred prihodnjo poletno, planinsko sezono nameravajo to pot še bolj označiti in popularizirati med ljubitelji planin, da bi se je lotili in premagalo čimveč planincev, zlasti mladine. K. M.

Proslava dneva republike

V Titovem domu v Ivančini gori so lepo proslavili dan republike. V programu je sodelovala šolska mladina osnovne šole in gimnazije, profesor Lojze Sonc, predsednik SZDL, pa je spregovoril nekaj o pomenu tega dneva. Med drugim je tudi govoril o odnosu, kakšnega naj ima mladina do borcev. Nazadnje so po zborni recitaciji osnovnošolcev, solo petja, krajiški sliki iz življenja pionirjev, recitaciji in igranju na harmoniko nastopili gimnazijci s Klopčičevo enodejanko »Mati«.

Proslava je trajala dobri dve uri. Značilno je, da ob polni dvorani... STEFAN OBLAK

Dan republike v Kopru

Na Koprskem so letošnji praznik republike nadvse slovesno proslavili in s tem dali poudarek 25-letnici rojstva nove Jugoslavije. Pred praznikom so v koprski občini izročili namenu prenovljeni in razširjeni mejni prehod Škofije, novo zgradbo raziskovalnega inštituta Tomos, prenovljeno kino dvorano, v prihodnjih dneh pa se bo tem pomembnim pridobitvam pridružila še otvoritev petrolejske luke.

Ob dnevu republike je predsednik občinske skupščine Koper Miro Kocjan na slavnostni seji skupščine podelil odlikovanja predsednika Tita 79 zasluž-

nim delavcem občine. V slavnostnem govoru je poudaril velik pomen zgodovinskega zasedanja v Jajcu za vse naše narode in še posebej za Slovensko Primorje in Istro. Orisal je tudi pomen razvoj koprsk občine v zadnjem razdobju.

27. novembra zvečer je bil v koprskem gledališču umetniški večer. Kulturni program so izvajali moški pevski zbor iz Koprja, pevci italijanske opere z Reke ter člani mestnega odra.

Na slovesni seji komiteja obalne konference ZK so sprejeli v Zvezo 106 mladih članov, povečini iz vrst srednješolske in delavske mladine. M. P.

OB TABORNEM OGNJU

Človeka po človeku, kako bodo vsi ljudje nesebično delali v splošno korist in kako bodo vsi poštenj. Za take reči smo tudi krvaveli in umirali...

Politični komisarji so vzgajali partizane ne samo v dobre borce, ampak tudi v poštenjake, ki naj bi bili v osvobodilni domovini uničen ponos svojega naroda. Za vse tiste pa, in teh je na srečo zelo zelo malo, ki se na noben način niso hoteli podvreči prostovoljni disciplini, ki so hoteli živeti nedostojno in nepošteno, ali so celo s tem skušali škodovati našemu boju, so bile

kazni. Zelo hude in ostre, neredko je bil kršilec tudi ustreljen. Pri takem kaznovanju, ki smo ga smatrali kot nujno zlo, smo borci sodelovali ali ga gledali. V nas je bilo prepričanje, da je potrebno vse gnilo in nepošteno izkoreniniti iz naših vrst.

Zdaj, po tolikih letih, ko se spominimo na leta za nami, pa se nam zazdi, da naše delo glede vzgoje ni obrodilo sadu, ki smo ga pričakovali. V naši svobodi, za katero smo dali toliko krvi, ni namreč vse tako, kot bi moralo biti. Ni tak, o kakršni smo nekoč sanjali. Za čudo so se med nami pojavili ljudje, sicer menda spet sila redki, ki si na nepošten način pridobivajo imetje, lagodno živijo. Izigravajo zakone, izkoriščajo soljudi in podobno. Spet drugi pa zaradi teh redkih blatijo vse nas, pljujejo na naš boj, tudi preč časopisov. Zdi se mi, kot bi nad vso našo domovino zaradi vsega tega visel črn madež...

Včasih vzemo: ta in ta si je na račun delovnega ljudstva prisvojil toliko in toliko. Ostrmimo, se čudimo, ugovarjamo, postavimo malodušni zaskrbljen. Pogosto pa nihče nič ne ukrene, da bi izkoreninili zlo, da bi odvzeli nepošteno pridobljeno imetje in onemogočili krivcu nadaljnje delovanje...

On dan so nekemu, ki ni spoštoval naših zakonov ter jih s posmehom ter izzivalnostjo kršil, češ saj mi nič ne morejo, z buldožerjem porušili hišo. To je bilo seveda prav, takim je treba stopiti na prste. Toda po drugi strani ni prav, da je prav ta človek prvi občutil trdo pest zakona. Pred njim so nekateri go-ljufali, si prisvajali debele milijone, tudi gradili hiše »na črno«, pa jim jih niso porušili z buldožerji in dinamitom. Se več, nihče jih ni klical na odgovornost, celo ostali so na istih položajih, v istih službah...

Pri partizanih smo pa ljudi streljali za malenkostne prekrške...

Zdaj pravimo, da je poleg gospodarske tudi družbena reforma. Toda, ali v to ne spada tudi obsodba vseh tistih, ki izkoriščajo soljudi na tak ali drugačen način?

Popolnoma se strinjam s tem, da mora biti socializem demokratičen. Toda demokracija mora veljati le za delavce in poštene, za vse kršilce zakonov, obrekovalce našega boja pa je ne sme biti!

LUDVIK KUKAVICA

Bodimo dosledni, kot smo bili nekoč

Ivan Cankar - idejni predhodnik našega boja

(Nadaljevanje s 1. strani)

čutil in obsodil kot vesoljno krivico. Razen tega ga je stiskal še strah za usodo svojega naroda. Kaj bo s tem narodom, ki je eden izmed najmanjših v Evropi? Ga ne bo strašni vojni metež odprlil s površja zemlje? Temu tesnobe občutju je dal izraz v svoji najlep-

ši zbirki črtic »Podobe iz sanj«. S to knjigo se je Cankar za »Hlapcem Jernejem« povzpela na drugi vrh svoje stvarjalnosti. Vse črtice preveva globoka človečnost kakor malokatero delo iz tistih časov. Veliko slavnih del je izšlo po prvi in drugi svetovni vojni na temo teh strašnih človeških tragedij. Postavimo jih ob stran Cankarjevih Podob iz sanj, pa bomo videli, da po človečnosti in no-

tranji moči stoje Podobe visoko nad njimi.

Ko sem jih zdaj zopet bral, se je osuplo zganilo v meni: kaj jih je Cankar res pisal med prvo vojno, ali niso pisane tako, kakor da jih je pisal med drugo? Zdelo se mi je, da tiste tesnobne besede veliko bolj veljajo za vojno, ki smo jo preživeli v letih 1941-1945. Gorje, ki je prišlo nad slovenski narod, je bilo v tej vojni veliko huje kakor v prvi, grozote vojne veliko strašnejše. Kakor da je Cankar slutil, kaj se bo čez slabe četrto stoletja spet zgodilo! Da je zato tudi tisto vero v slovenski narod, ki jo je izrazil ob koncu prve svetovne vojne, namenil za črto stoletja kasneje. Nikoli še niso našle nobene besede tolikšne potrditve, kakor jo je našla v drugi svetovni vojni Cankarjeva vera v neizčrpne sile slovenskega naroda. Takole je govoril aprila 1918 na predavanju v Trstu:

»Priznam odkrito, da sem v prvih mesecih vojne trepetal za ta narod, ki ga ljubim, kakor ga človek ljubi more. Rekel sem si v plahem srcu: Ta peščica dobrih ljudi ob Adriji bo v svetovnem metežu izginita, bo poteptana, bo vržena v morje! ... Kmalu že pa sem videl znamenja ... da tega naroda nisem poznal. Ne poznal odpočne moči njegove, ne politične zrelosti njegove ne njegove samozavesti. Tako so nas tuji in potujočenci delali majhne in slabe, da smo nazadnje še sami verovali v svojo neznatnost in nemoč! Izkazalo pa se je, da

nas ta silni svetovni vihar ni potisnil k tlom, temveč da nam je opral duše in srca, nas pomladil, nas dvignil kvišku.«

»V »Podobah iz sanj« pa je takole izrazil svojo vero:

»Pomisli nisi, da še nikoli nobena solza ni bila potočna zastoj, da nikoli nobena kaplja krvi ni bila prelita zastoj.«

In:

»Minila je vekomaj črna maša trpljenja, sramote in groze, zazvonilo je k večni veliki maši radosti in ljubezni.«

Vendar so bile tedaj to samo sanje velikega pisatelja in preroka, vse življenje verujoč v svele zarje, ki morajo priti. Uresničile so se šele po krvavih letih 1941-1945. Z ognjem in mečem je šel v tistih letih sovražnik preko naše zemlje, ne enkrat, nešteto krat, toda ta silni vihar nas ni potisnil k tlom, kot zmagovalci smo izšli iz njega. Narod si je napisal svoj veliki tekst s krvjo, nihče več ga ne bo izbrisal.

S krvjo! Pero in črnilo pa ga še nista zmogla, manjka nam Cankarjeve stvarjalne moči. In če je Cankar rekel, da je gradil samo bajte, moremo mi reči, da smo postavili doslej le šotore, preproste partizanske šotore. A tudi šotorov nas ni treba biti sram. Vsaka poteza, vsak udarec pripomore nekaj k temelju tiste veličastne stavbe, ki bo prej ali slej zrastle iz našega krvavega teksta. Cankar je vse življenje veroval vanjo, morda ni več daleč čas, ko bomo izpolnili njegovo oporoko.

Karel Grabeljšek

Spomenik
Ivana
Cankarja
na Vrhniki

Pred rednimi skupščinami združenj

Praksa zadnjih let je pokazala, da je med odbori združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev nekaj takih, ki sklicujejo redne letne skupščine že v decembru. Večina združenj pa opravi svoje skupščine v januarju in februarju, a zamudniki v marecu.

Takrat, ko so po občinah občinske skupščine Zveze, ki jih odbori začnejo sklicovati že v marecu, je vsekakor treba poudariti s skupščinami združenj. Toda v letu 1969, ko občinski skupščini ZZZ ne bo, bodo odbori združenj imeli dovolj časa temeljito pripraviti svoja poročila, pa tudi tehnično plat svojih rednih letnih skupščin. Zato ne bo odveč opozoriti na naloge v tej zvezi.

Vsem članom združenj je znano, da je bistvena naloga skupščin pregledati in kritično oceniti enoletno delo odbora. Zato je razumljivo, da skupščine obravnavajo poročilo odbora in nadzornega odbora, ta razpravlja o problemih članstva in ocenjuje dosežene rezultate; sprejmejo proračune in potrjujejo sklepne račune, volijo nove

odbore in predlagajo ustrezne predloge organom Zveze.

Vse to pa narekuje odboru, da skupščino res temeljito pripravi, da v poročilu navede poleg uspehov svojega dela tudi pomanjkljivosti in napake, a predvsem, da se dotakne v njem vseh tistih težav, ki tarejo članstvo. Ker pa imamo veliko združenj borcev, na katerih območju ni združenj vojaških vojnih invalidov, pač pa obstajajo pri odbori ZB sekcije VVI, mora biti v poročilih takih odborov ZB nakazano in ocenjeno tudi delo sekcije vojaških vojnih invalidov.

Prav gotovo imamo širom po Sloveniji precejšnje število združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev, ki so v svojem enoletnem delu dosegla kar lepe uspehe v korist svojega članstva ter dokazala precejšnjo iznajdljivost v vsej svoji organizacijski dejavnosti. Odborom takih združenj prav gotovo ne bo težko sestavljati poročil o svojem delu. Teže pa bo tistim odborom, ki so se zapirli vase, ki niso sodelovali z drugimi združenimi organizacijami na svojem območju in ki niso videli

potreb svojega članstva. Ne gre namreč prezreti tega, da je veliko zadev, ki jih morajo urejati združenja, da pa so med njimi najvažnejše tiste, ki neposredno prizadevajo članstvo. Uspešno urejati vse te zadeve pa je mogoče le ob sodelovanju in pomoči drugih organizacij, kajti združenjem borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev pripada sam del urejanja družbeno političnih zadev svojega območja, ker so tudi same le sestavni del celote te družbene dejavnosti.

Da pa bi bile redne letne skupščine združenj res temeljito pripravljene, je bolj vzeti si za priprave dovolj časa. Sprito tega, ker letos ne bo občinskih skupščin ZZZ NOV, ker se le-te sestajajo samo vsako drugo leto, pa tudi zato, ker pride v januarju 1969 v javno razpravo osnutek novega statuta naše organizacije, o katerem bi bilo umestno razpravljati prav na skupščinah, ne kaže sklicovati rednih skupščin združenj borcev, vojaških vojnih invalidov ter rezervnih oficirjev in podoficirjev pred januarjem prihodnjega leta.

V. M.

STANE TERČAK CELJSKI MUZEJ REVOLUCIJE IN ŠOLE

Vsi anketiranci so odgovorili pozitivno.

a) Poslušanje magnetofonskega traku pri učni uri v muzeju se mi zdi zelo primerno in izražam željo, da bi to tudi tako bilo. Učenci bi se ob gledanju fotografij in še poslušanju magnetofonskih trakov bolj živeli v dogodek in globlje čustvovali. Mislim, da ravno tega manjka mladini, ki vsega ne more doživljati tako, kot lahko tisti, ki so vse to sami doživeli.

b) Zelo priporočljive bi bile učne ure v muzeju. Za šole izven celjskega okoliša je to težko izvedljivo. V poštev bi prišle le ekskurzije. Takšne učne ure bi bile zelo zanimive. Učencem bi ostalo gradivo bolj v spominu kot pa suhoparna snov v šoli.

c) Po mojem mnenju se tu pojavi problem, kako tak način uskladiti z učnim načrtom. Obiskovanje muzeja vsekakor zahteva veliko več časa kakor eno učno uro. Kar pa se tiče poglobitve znanja, bi bilo za razumevanje dogodkov res nujno, da se lotimo take oblike dela.

3. Si želite, da vam na magnetofonskih trakovih predstavimo najpomembnejše organizatorje narodnoosvobodilne borbe iz našega območja?

Na to vprašanje je odgovorilo pet anketirancev negativno.

a) Priporočljivo bi bilo, da se seznamimo z njimi. V šoli nam o njih ne pripovedujejo veliko.

b) Vse, kar popestri pouk, je priporočljivo. Gre pa predvsem za to, da, bo pripovedovanje lepo, strnjeno in urejeno.

c) Najpomembnejše prispevke organizatorjev narodnoosvobodilne borbe iz našega območja bi naj posneli na magnetofonski trak, kajti učenecve pozornost vedno vzbujajo pripovedovanja osebnih doživetij. Nujno pa je, da so ta pripovedovanja vezana na kak važnejši dogodek. Posnetki pa bi bilo treba tudi pomembnejše organizatorje iz ostalih območij.

4. Ali želite poslušati doživljaje otrok v narodnoosvobodilni borbi (otroci v taboriščih in partizanih)?

Vsi anketiranci so na to vprašanje odgovorili pozitivno.

a) Taka tematika bi bila za otroke zelo primerna. Seznanili bi se z življenjem svojih sovrstnikov med NOB. Učitelju pa bi lahko to pripovedovanje uspešno služilo pri moralni vzgoji. Ob teh zgodbah bi učenec lahko primerjal svoje življenje z življenjem otrok med NOB in spoznaval, kako pomembno je, če se uči in v življenju nekaj postane. Znal pa bo pravilno ceniti svobodo in ljubiti domovino.

b) Vemo, da so v zadnji vojni precej sodelovali tudi naši najmlajši in da je bila njihova naloga večkrat zelo odgovorna in težka. Pri svojem delu so se dobro izkazali, zato bi jih danes lahko imeli za zgled. S posnetkom pripovedovanja nekdanjih najmlajših partizanov bi dosti pripomogli k idejnosti pouka.

c) Vsak otrok bo zelo rad prisluhnil posnetkom, ki bodo v njih otroci njegove starosti doživljali marsikaj, kar se njemu danes zdi nemogoče. Ravno ob takih primerih bo znal ceniti to, kar danes sam ima. Čustvena plat otroka bo v tem primeru dosti bolj angažirana, kot pa bi bila ob učiteljevem pripovedovanju.

5. Ali želite poslušati na magnetofonskih trakovih pesmi in pripovedi iz narodnoosvobodilne borbe naših pesnikov in pisateljev?

Trije anketiranci so poslušanje odklonili z motivacijo, ker je dovolj zadevne literature na razpolago, v šoli pa je za to premalo časa. Nekateri so pravilno poudarili, da bi bili magnetofonski posnetki s to tematiko posebno dobrodošli pri pouku slovenskega jezika.

a) Vedno manj slišimo pri nas pesmi partizanskih pesnikov. Zato se mi zdi primerno, če bi imeli zbirko teh pesmi na trakovih ali celo na gramofonskih ploščah. Če gre svojo pot naprej, vendar spomini ostanejo. Zato naj bi med ljudmi živele pesmi iz narodnoosvobodilne vojne.

b) Pesmi in pripovedi naših pesnikov in pisateljev o življenju med NOB bi pouk močno poživile. Otroke bi čustveno razgibale in pritegnile njihovo pozornost ter s tem odklonile pogosto samo golo naštevanje in opisovanje.

c) Da, če je pesem ali pripoved primerna za temo, ki jo obravnavamo. Tako učno uro sem v praksi izvedla sama in moram reči, da je bila uspešna in zanimiva.

6. Ali vam ugaja povezava dogodkov z glasbo in petjem?

Vsi anketiranci so bili mnenja, da naj dogodke na magnetofonskem traku spremlja primerna glasba.

a) Glasba je zelo važen činiteelj, ki čustveno pritegne poslušalca. Pri podajanju teh tekstov se mi zdi bolj primerna klasična glasba. Borbene partizanske pesmi pridejo v poštev na koncu pripovedi, ko je poslušalec že tako prevzet nad dogodki, da ga borbena pesem pritegne k popolnemu doživetju dejanja.

b) Za psihološko učinkovitost ni glasbena spremljava samo primerna, marveč tudi nujna. Ob tem se človek res lahko poglobi v izvajanje in se mu bude predstave, kot bi gledal film. To mi je bilo pri poslušanju posnetkov neizmerno všeč.

c) Povezava proze z glasbo je dobra zamisel, kajti glasba že sama čustveno vpliva na človeka. Če pa je ob pripovedovanju nekega dogodka iz NOB še primerna glasba, lahko brez premišljevanja potrdimo, da bo učna ura uspešna.

7. Kaj vas še drugega posebno zanima in kaj se vam zdi še važno?

Pri tem zadnjem vprašanju so se anketiranci najbolj razpisali.

a) Škoda je, da se učitelji tega načina pouka premalo poslužujejo. Nekateri smatrajo tak pouk za izgubo časa. Kako bi potem mladi cenili vse tisto, za kar so se mnogi žrtvovali, če o vsem tem vedo premalo ali skoraj nič. Se tako ilustriran učbenik ne more nadomestiti žive besede, ki želi vplivati zlasti na čustveno stran mladega človeka.

b) Ta način, kako bi izboljšali pouk zgodovine, se mi zdi dober, zato upam, da se ga bodo poslužili tudi naše šole. Dobro bi bilo, da na kaj podobnega mislijo tudi pri drugih predmetih. Po velikih spremembah pri nas v zadnjih desetletjih bo morala tudi osnovna šola danes nuditi učencem mnogo več.

c) Brez dvoma je opisan način pouka zelo dober, v pomoč je učitelju in pomeni učenca gotovo nekaj novega. Posnetki bi naj bili res najzanimivejši in zanimivi dogodki. Nekatere bi morda posneli v krajši obliki, da bi se učitelj z učenci lahko še kaj pogovoril takoj, dokler jim je pripoved še živa.

d) Dobro bi bilo, če bi se tak način posredovanja učne snovi pri zgodovinskem pouku uresničil in da ne bi ostalo samo pri načrtih. Take učne ure bi razgibale učence in vplivale tudi na učenje ostalih učnih predmetov.

Mogoče še bolj zanimivi kakor odgovori učiteljskihnikov so odgovori učencev osemletk o pripovedi na magnetofonskih trakovih. Iz nekaterih odgovorov anketirancev, ki so se lotili tega za nje gotovo zanimivega vprašanja, veje neka zrelost, zavzetost in resnost. Skoraj gotovo je, da bi s takimi učnimi promociji vzbudili v njih ona čustva, ki bi oplemenitila njihovo duševnost in vse ono, česar bi močno želeli vsi pri naših otrokih.

Nekaj najzanimivejših odgovorov učencev zadnjega razreda osemletke glasi:

a) Zelo rad poslušam pripovedovanje partizanskih zgodb, povezanih z glasbo. Želim, da bi na naši šoli imeli več ur zgodovinskega pouka z magnetofonsko spremljavo, ker snov na magnetofonskih trakovih oživlja pouk. Tako spoznamo borbo naših ljudi za svobodo.

b) Zapiske na magnetofonskih trakovih me zelo zanimajo, ker mi izpopolnjujejo znanje o narodnoosvobodilni borbi. Najbolj so mi všeč pripovedi, v katerih nastopajo otroci kot mladi kurirji, hrabri partizani. Še večkrat želim poslušati magnetofonske zapiske o narodnoosvobodilni borbi.

(NADALJEVANJE)

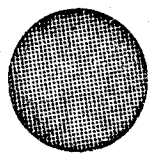
Trgovini

BOREC

v Ljubljani, Titova 17
in Mariboru, Partizanska 5

priporočata cenjenim kupcem:

- vse knjižne izdaje založbe »Borec«
- tedensko nova dela priznanih slovenskih umetnikov - slikarjev in kiparjev
- dekorativne, umetniško izdelane predmete za opremo stanovanj in uradov
- osebne okrasne predmete za žene in moške, posebno mlada dekleta, po zadnji modi

BELA BARVA
ZA BELO PERILO

mica

V ZELENI VREČKI

ZA STROJNO PRANJE

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

Sovjetski tank T-62

Tank T-62 je po zunanjem videzu zelo podoben tankoma T-54 in T-55. Novi tank je za tri četrte metra daljši. To pa zato, ker potrebuje več prostora za mitralješko municijo, ki je močnejšega kalibra kot pri tankih T-54 ali T-55. Kupola je premaknjena za 40 cm, zaradi česar je v sprednjem delu tanka več prostora. Razen tega ima tudi drugačno obliko, saj se spaja s šasijsko in je okrogla.

Tank T-62 je za pol tone težji kot druga dva tanka, njegov doseg pa znaša 500 kilometrov. Sodi, da ima razen infrardečih naprav za nočno opazovanje tudi la-

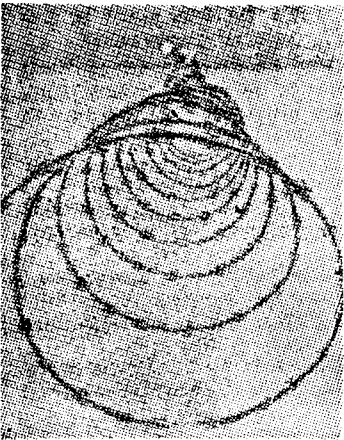
VOJAŠKA VEDA
IN TEHNIKA

serški daljinar in da lahko vozi tudi pod vodno gladino.

Oborožitev novega tanka je v primerjavi z drugimi tanki močnejša, zakaj njegov top ima kaliber 115 mm. Vgrajen pa je v sprednji del kupole. Začetna hitrost granate znaša 1400 metrov na sekundo, granata pa lahko prebije na razdalji 2500 metrov oklop vsakega tanka. Tolikšno začetno hitrost pa doseže zato, ker je cev gladka, s tem pa je zmanjšano tudi trenje granate ob notranje stene cevi.

Nova vrsta žičnih ovir

V Združenih državah Amerike preskušajo novo napravo, ki jo bodo skupno z bodočo žico uporabljali za postavitev protipehotnih inženirskih ovir.

Gre za jeklen kolobar z kot britve ostrimi konicami, ki je zložen v posebni posodi. Raztegnejo ga za tako, da ga en konec zabljuje v tla, nato pa ga lahko en sam vojak potegne iz posode. Vsak tak kolobar zadostuje za dvajset metrov dolgo žično oviro, ki je visoka 80 cm. Trdijo, da je mogoče ovire je vrste postavljati hitreje kot navadne, so pa tudi učinkovitejše.

Zahodnonemški
večcevni metalec raket

V Zahodni Nemčiji preskušajo metalec raket, ki ima 36 cevi. Po videzu bi bil podoben našemu večcevemu metalcu, če ne bi bile cevi v bloku (štiri vrste po devet cevi) pritrjene na zadnji del tovrstnega vozila KHD »jupiter«. Da bi bil voznik varen pred razbije-nimi plini, ki nastanejo ob izstrelitvi raket, ima kabina čez šipe posebne pločevinaste ščitnike.

Za izstrelitev vseh 36 raket potrebuje 18 sekund.

Skoraj 80 milijard dolarjev
za vojsko

V proračunskem letu 1969 bodo Američani porabili za vojaške namene 79.600 milijonov dolarjev, od tega pa za kopensko vojsko 23.500 milijonov dolarjev.

V juniju 1969 bodo ameriške oborožene sile štele 1.500.000 mož. Toliko jih je bilo pod orožjem za časa korejske vojne. ZDA bodo imele — ne upoštevajoč manjših enot — 19 divizij in 2 brigadi, in sicer v ZDA pet, v Evropi tudi pet, na Koreji dve, v Vietnamu pa sedem divizij in dve brigadi.

V naslednjem letu se bo ameriško letalstvo povečalo za 1304 aparate in 7320 pilotov. To pomeni, da se bo s tem število pilotov v zadnjih petih letih povečalo za skoraj trikrat.

Izmed novih orožij je treba omeniti protitankovsko raketo »dracon« (doslej smo jo poznali pod nazivom MAW). Če bodo poskusili s to raketo in z raketo TOW uspešni, bodo iz oborožitve izločili netrajne topove 106 mm in ročne metulce 99 mm. Serijsko pa so začeli izdelovati tudi rakete »red eye«, ki so namenjene za obstreljevanje letal v nizkem poletu.

»Bismarck« se je vojskoval le 9 dni

Hitler ter njegovi generali in admirali so sklepali takole: britanska mornarica še vedno gospoduje nad Atlantikom, konvoji pa nemočno plujejo v ZDA, Kanado in v kolonije, nato pa se spet vračajo. Vsak konvoj je hkrati okrepitev britanske obrambne moči. Zato je treba napraviti zmedo v britanskem voznem redu in potopiti vse, kar je le mogoče. Tudi bojna ladja »Bismarck« in težka križarka »Prinz Eugen« sta dobili nalogo, naj začeta »trgovinsko vojno« in ovirata britanski pomorski promet

Osemnajstega maja 1941, leta sta popolnoma skrivoma odpluli iz Gdinje dve nemški ladji — bojna ladja »Bismarck« in težka križarka »Prinz Eugen«. Bili sta povsem novi ladji, ki sta bili še vse dotlej v ladjedelnici, od njunih akcij na Atlantskem oceanu pa je nemška admiraliteta mnogo pričakovala.

Britanska obveščevalna služba ni zatajila. Poročilo o tem je prispelo v britansko vojno ministrstvo že po nekaj urah. Takoj je bil dan znak za preplah. Prihod teh dveh ladij na Atlantski ocean bi povzročil med angleškimi konvoji veliko zmedo, to pa bi utegnilo imeti hude posledice tudi za celotno gospodarstvo, ki se je že itak borilo z velikimi težavami.

»Bismarck« je glede na velikost res zaslužil spoštovanje. To je bila 40.000-tonska vojna ladja, ki je plula s hitrostjo 55 kilometrov na uro in bila oborožena z osemimi topovi kal. 381 milimetrov v štirih dvocevnih stolpih in dvanajstimi topovi kal. 150 mm. Posadka je štela več kot dva tisoč mož. Bojna ladja »Bismarck« je tokrat bila glede na tožajo, oborožitev in način gradnje najmočnejša ladja na svetu. Križarka »Prinz Eugen« v svoji vrsti ladij tudi ni imela nobenega resnega tekmeča. Tej skupini ladij je poveleval admiral Günter Lütjens.

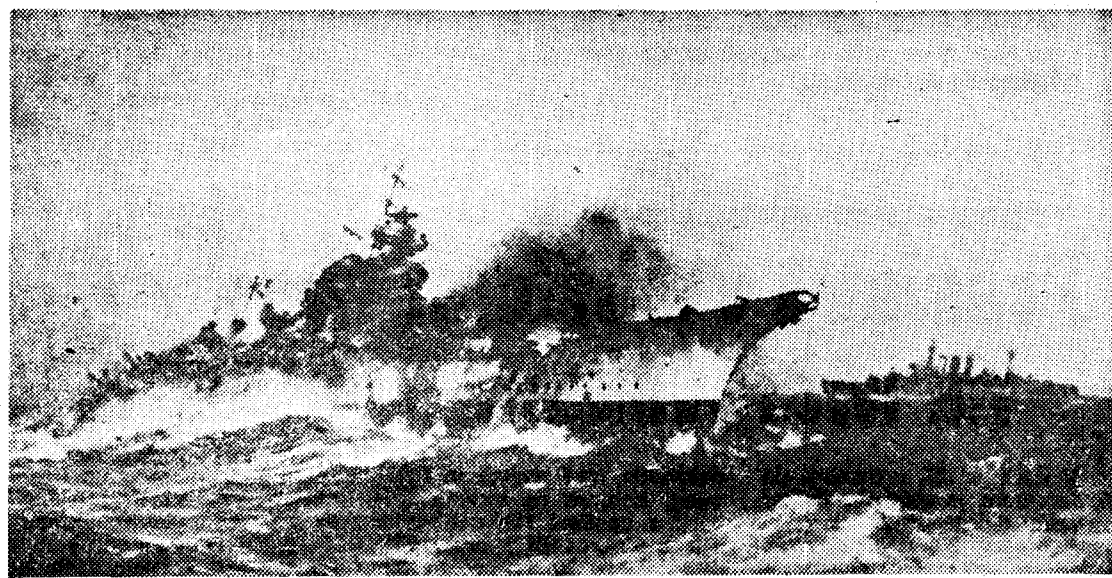
Britanski vojni mornarici so ukazali, naj bo pripravljena, hkrati s tem pa so proti Islandiji poslali skupino ladij, v kateri so bili tudi bojna ladja »Prince of Wales«, bojna kri-

žarka »Hood« in šest rušilcev. Poveljeval pa jim je viceadmiral Holland.

Pričakovanja, da bodo nemške ladje prišle na Atlantski ocean skozi Danski prehod, so se dejansko uresničile. Dve britanski križarki sta jih pri tem opazili in obvestili admiraliteto. Isto noč, 23. maja, je nastal tako hud vihar, da sta križarki izgubili z nemškimi ladjami vsak stik. Viceadmiral Holland, ki je krenil sovražniku nasproti, je takrat zagrešil usodno napako: menil je, da sta križarki zato izgubili sovražnika izpred oči, ker je ta spremenil začetno smer, in je zavil proti severu. Posledica tega je bila, da je moral sovražnika zasledovati, namesto da bi mu vsilil boj v srečanju. To je hkrati pomenilo, da lahko računa le na polovico svojih topov, zakaj topovi na krmi so bili pri tem neuporabni.

Kmalu po peti uri zjutraj se je začel topniški dvoboj. Nemci so ves svoj ogenj usmerili na »Hood«. Že tretja salva ga je zadela v polno. Iz daljave 21.000 metrov so ga nemški topovi zadeli v municijska skladišča, zaradi česar je »Hood« eksplodiral in se ob šesti uri zjutraj potopil z vso posadko, ki je štela 1442 mož. »Prince of Wales« se je nato pod varstvom dimne zavese umaknil.

Potopitev »Hooda«, na katerega je bila ponosna vsa britanska mornarica, je bila za britansko admiraliteto ne samo pomembno strateško vprašanje, ki je zadevalo plovbo nemških vojnihi. ladij na Atlantskem

»Bismarck« v plamenih

oceanu, temveč tudi vprašanje njihove časti. Morali so se maščevati. Zato je admiraliteta poslala v zasledovanje nemških ladij vse razpoložljive ladje.

Medtem je »Bismarck« počasneje kot sicer — imel je namreč poškodovane rezervoarje za gorivo — plul proti francoskemu pristanišču. Za njim je ostala vidna sled v obliki razlite nafte.

Admiral Lütjens je računal na to, da bo »Bismarck« pripehljal čim bliže francoski obali, odkoder ga bodo že lahko varovala tudi letala s francoskih obalskih letališč. Toda zasledovalci so se bližali že z vseh strani. Šestindvajsetega maja je »Bismarck« lovilo že že 109 britanskih ladij. Z juga so se bližale ladje iz eskadre »H« iz Gibraltarja, letala na letalonosilki »Ark Royal« pa so tudi bila nenehno pripravljena, da se dvignejo v zrak. Križarka »Dorsetshire« je tudi plula proti severozahodu z namenom, da se »Bismarcku« čim bolj približa.

Hydroavioni britanskega obalnega poveljstva so »divjačino« odkrili 690 morskih milj severozahodno od Bresta. Takoj zatem so vzletela tudi letala z »Ark Royala«. Vsako izmed njih je nosilo po dva torpeda. Zasledovalci so bili le še 70 morskih milj oddaljeni od »Bismarcka«. Prve skupine letal so spustile torpede. Odvrgli so jih trinajst, dva izmed njih pa sta zadela krmo in vijake. »Bismarck« je moral še bolj zmanjšati hitrost.

To je omogočilo britanskim ladjam, da se približajo na razdaljo, s katere so se lahko oglašili tudi že njihovi topovi. Topniški dvoboj je trajal dve uri. »Bismarck« se je spremenil v ogromno baklo, toda potopiti ga ni bilo mogoče. Naposled se je pridružil še divizion rušilcev, med katerimi je bil tudi neki poljski rušilec. Naposled so granate, izstreljene z britanske križarke »Dorsetshire« približno ob pol enajstih, zadale municij-

ske komoro in »Bismarck« se je kmalu nato potopil. Izmed 2.300 mož njegove posadke so se rešili le štirje. Med potonjenimi je bil tudi admiral Lütjens.

Tako so dopoldanske ure 27. maja 1941. leta označile konec Hitlerjevih poskusov, da svoji mornarici zagotovi v pomorskih vojnih operacijah enakopraven položaj. Potlej Nemci vse do konca vojne niso več tvegali, da bi na odprto morje pošiljali tudi svoje večje vojne ladje. D. Djordjević

ITALIJANSKE
LAGUNSKKE ENOTE

Italijanska vojska ima že več kot tri leta novo specialnost, ki jo poznajo pod nazivom »amfibijska« pehota. Pri tem gre za poseben polk, katerega formacija je prilagojena delovanju na zemljišču z mnogimi rekami in močvirju in na morskih obalah, kjer so tudi lagune. To pa je značilnost v severnem delu Jadranskega morja.

V te enote vključujejo predvsem mladeniče, ki živijo na takšnem območju in so dobri poznavalci domačega terena, razen tega pa se dobro znajdejo tudi v neugodnih vremenskih okoliščinah.

»Amfibijske« enote so nekaj drugega kot mornariška pehota. Ta namreč deluje z obale na obalo, medtem ko je »amfibijska« polk namenjen za delovanje vzdolž obale. Opremljen je z ameriški oklopnimi amfibijskimi transporterji LVT in drugimi sodobnimi desantnimi sredstvi. Polk pa ima razen tega še oklopne transporterje za

prevažanje vojakov in opreme po kopnem in tankovski bataljon. Po udarni moči in glede na svojo oborožitev je močnejši od mehaniziranega polka. Z malenkostnimi prilagoditvami ga je mogoče uspešno uporabljati tudi na drugačnem zemljišču. Posebo učinkovit pa je pri obvladovanju rečnih ovir.

Taktika delovanja amfibijskega polka predvideva prodiranje vzdolž obale dveh mehaniziranih in enega tankovskega bataljona, hkrati s tem pa bi v nasprotnikovo zaledje po valovih pošiljali na amfibijskih prevoznih sredstvih še druge močne enote.

Na vajah, ki jih imajo vsako leto ob manevrih sil NATO pakta, se je lagunskim enotam skoraj vedno posrečilo iznenaditi nasprotno stran. Potem ko so se v manjših skupinah infiltrirale vzdolž bregov in lagun, so iznenada napadle nasprotnika v bok ali pa delovale v njegovem zaledju.

BORCI —

GRADITELJI INDIVIDUALNIH HIŠ!

PRISKRBITE SI PRAVOČASNO
OPEČNE IZDELKE.

- Ljubljanske opekarne vas obveščajo, da v svojih obratih izdelujejo preko cele zime vse vrste opečnih izdelkov.
- Posebno priporočamo modularni blok.

Vse informacije daje prodajni oddelek, Ljubljana, Cesta na Vrhovce 2, telefon 61-965 in 61-805.

ZAHTEVAJTE PONUDBE IN CENIKE!

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Očitno je fotograf ujel v lečo sestanek vaškega aktivna Zveze slovenske mladine ali Zveze komunistične mladine, morda tudi pionirske organizacije nekje na osvobojenem ozemlju. Saj so na sliki samo dekleta, od fantov pa najbrž nihče še ni star 15 let. Vsi drugi so že zdavnaj partizani... Slika je nastala najbrž nekje v Beli krajini ali na Notranjskem v zimo 1944 na 1945. Sporočite nam, če kdo spozna na njej samega sebe, znanca, prijatelja...

SAP

ODDELEK ZA TURIZEM
LJUBLJANA TITOVA 38

V mesecu decembru vam priporočamo:

- **Novoletni izlet v RIM**
29. 12.—2. 1. 1969
Reklamna cena:
498,— N-din
- **Novoletni izlet TRBIŽ — BELJASKE TOPLICE (kopanje) — DOLINA ROŽA**
1-dnevni, 2. 1. 1969
- **Organiziramo skl-bus KRANJSKA GORA**
Vsako soboto in nedeljo ekspresni smučarski avtobus iz Ljubljane v Kranjsko goro po znižani ceni 16,— N-din
- **Novoletni izlet v BUDIMPEŠTO**
30. 12.—2. 1. 1969
Silvestrovanje ob zvokih ciganske glasbe.
- Prodajamo vstopnice za ameriško drsalno revijo
- **HOLIDAY ON ICE**, ki bo v hali Tivoli od 17. do 24. 12. 1968
- Pripravljamo programe za zaključne šolske izlete (maturante) po želji naročnika. Možna obročna odplačevanje.

Za vse prevoze nudimo prvovrzdne turistične avtobuse, ki so ogrevani in ozvočeni. Na novoletnih izletih ho žrebanje v vsakem avtobusu za darilo kolekcije izdelkov Kolinske tovarne Ljubljana. Prijave sprejema SAP — Ljubljana, Titova cesta 38, telefon 314-922 in 315-342.

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

»Neumno zelišče« ustvarja junake

Vojna s svojimi dolгими pohodmi, bedenjem, utrujenostjo, lakoto, žejo in neprestanim strahom pred smrtjo pomeni za človeka strahotni telesni in duševni napor. Niso redki bivši vojaki, ki vse življenje nosijo posledice vojnih naporov, ki so jih morda v mladosti preživljali samo nekaj mesecev.

Različna ljudstva, ki so se v dolgi človeški zgodovini bojevala za take ali drugačne cilje, so si poiskala tudi tolažbo za lažje prenašanje vojnih težav. V Evropi so bile to najbolj pogosto alkoholne pijače. Spomnimo se samo pripovedovanja naših očetov, kako so jih v avstroogrski vojski napajali z rumom. Vojaki Rdeče armade so dobivali vsak dan svoj obrok »vodke«, pred napadi pa podvojene ali celo potrojene obroke. Nemci so dajali svojim vojakom včasih poleg alkoholnih pijač tudi posebne tablete proti utrujenosti. Vojak je po več dni ostal buden in sposoben za vse akcije, potem pa je lahko več dni spal. Znana je bila tudi ameriška vojaška kava, zelo močan kavni izvleček z dodatkom arzenika.

Iz zgodovine so tudi znana razna mamila, ki so vojake v bitki naredile besne in neobčutljive. Džingiskani je na primer dajal svojim vojakom morfij. Seveda vsa taka sredstva puščajo svoje posledice. Vojak se na mamila navadi. V miru znova doživlja po spominu vse grozote in išče uthe. Zato ni tudi v Evropi nič čudnega, če je med bivšimi udeleženci vojne toliko alkoholikov.

V Aziji, zlasti v tropskih krajih, alkohol neugodno vpliva na človeka. Zato so si domačini pomagali drugače, z različnimi mamil. Evropejci so se z njimi seznanili prek domačinov v raznih kolonialnih vojnah, ko so bili izpostavljeni zelo hudim težavam zaradi razlik v podnebnju, neprehodnosti zemljišča, boleznim in gverilskemu vojskovanju. To je še bolj grozljivo kot vojskovanje na ustaljenih bojnih črtah ali v velikih bitkah.

Mamilom, kot vse kaže, tudi Američani v Vietnamu podlegajo v vedno večjih množicah. Zdi se, da je najbolj razširjen način kajenja posebnih cigaret z dodatkom marihuane, ki ji Vietnamci pravijo »neumno zelišče«. Po izjavah nekaterih udeležencev vojne uživa to mamilo vsaj 60 odstotkov vojakov.

Ameriške vojaške oblasti se proti takemu početju svojih vojakov sicer poskušajo boriti s kaznovanjem. Po ameriških zakonih je namreč kajenje marihuane in sploh uživanje mamil, posebno v vojski hudo kaznivo dejanje. Leta 1966 so sodišča obravnavala 503 ameriške vojaške iz Vietnama zaradi uživanja mamil, lani pa že 1267. Nekateri so kaznovali tudi s petimi leti prisilnega dela, površ pa so jih z vsem zasramovalnim ceremonijam izgnali iz vojske. Če število obsojenih primerjamo s številom vojakov, ki so v Vietnamu in trditvami, da uživa mamila kar 60 odstotkov teh, potem lahko sklepamo, da vojaške oblasti mnogim kadilcem »gledajo skozi prste« ali pa niso sposobne preprečiti te razvade.

Najbrž bo držalo, da preveč odločno ne preganjajo uživalcev mamil. To lahko sklepamo iz nekaterih izjav. Tako je general Moore izjavil, da je uživanje mamil med vojski zadeva, ki vzbuja jezo, vendar to še ni katastrofa. Vsaka vojska si želi svoje vojake pripraviti do junaštva, tako tudi ameriška. Pri tem pa ji lahko koristijo mamila. Kaj zato, če bo po vojni tak človek, ki se je navadil uživanja mamil, vse življenje prizadet!

Mamila namreč v vojakih ohranijo budnost, medtem ko alkoholne pijače naredijo iz njih

zaspane nerode. Razen tega postanejo zaradi mamil vojaki skoraj neobčutljivi za strah in napore. Zaradi prividov jim razni dogodki, za normalne ljudi strahotni, postanejo celo zabavni. Hrup bitke včasih slišijo kot prijetno glasbo, šviganje raznih izstrelkov vidijo kot ognjemel za zabavo. Znan je primer, kako je neka patrulja naletela na partizansko zasedo in ji je predla zelo trda. V patrulji je bil tudi vojak, ki je redno kadil marihuano. V smrtni grozi je prižgal cigareto. Tedaj pa ga je prevzel divji pogum. Kot bi hotel narediti samomor je skočil skozi točo ujetnikov proti zasedi, vrgel ročno granato ter uničil partizanski mitraljez s posadko. Patrulja se je rešila pred uničenjem, dasi je imela precej izgub. Čeprav je poveljstvo vedelo, da vojak uživa mamila, so mu vseeno dali najvišje ameriško odlikovanje — srebrno zvezdo.

Množično uživanje mamil med ameriški vojski v Vietnamu pa tudi razkriva značaj te vojne, ki je surov boj za koristi kapitalistov, ne glede na žrtve, tudi v lastnih vrstah.

ZAKULISNI BOJ OBVEŠČEVALNIH SLUŽB

GESLO »POTNO ČELO«

V Nemčiji je živel človek, ki bi ga po zunanosti lahko imeli za filmskega igralca, dejansko pa je bil oficir nemške obveščevalne službe. To je bil kapetan Herbert Wiechmann — tipičen nemški generalštabni oficir. Bil je načelnik angl. oddelka Abwehra. Ko je izbruhnila vojna, se je »stanil« v dobro zavarovanih prostorih hamburškega radijskega centra in od tod prek radiotelegrafistov dajal navodila agentom v Angliji in Franciji. To pa prek dogovorjenega znaka, ki so ga v presledkih ponavljali in s katerim so pozivali vohune, naj začno delovati v skladu z ukazi, ki so jih bili že poprej dobili.

Kapetan Wiechmann ni vedel, da njegovo vohunsko omrežje v Angliji ne sedi za radijskimi sprejemniki temveč za rešetkami zaporov, ki ga je prevzela angleška protiobveščevalna služba. Zato se kapetan ni iznenadil, ko so mu začeli prihajati odgovori z radijskih postaj, ob katerih pa so bili oficirji angleške tajne službe. Imitiranje podtaknjenih Angležev je bilo tako zelo dovršeno, da nemški radiotelegrafisti prevare sploh niso opazili.

Skrivnostna podmornica

V začetku septembra 1939 je neki delavec, ki je stanoval v predmestju Londona, vključil svoj radijski sprejemnik, da bi poslušal poročila, ki so se začela ob devetih zvečer. Namesto poročil pa je ves presenečen zaslišal nerazumljive signale, ki so se oglašali enakomerno in trajali točno sedem minut. To se je ponavljalo štiri večere zapovrstjo. Delavec je o tem takoj obvestil policijo. Scotland Yard pa je začel zadevo preiskovati z radijskim gonimetrom. Lov na valovne dolžine je kmalu našel samotno hišo, odkoder so iz neregistriranega radijskega oddajnika prihajali šibki Morsovi signali.

Lastnik hiše je bil neki državni uradnik. Ko so detektiv preiskali hišo, so v njej odkrili radijski oddajnik neznanega tipa. Imel je samo eno cev, deloval pa je s pomočjo treh baterij. Vsa naprava je bila težka

le dva kilograma. To je bil »šepetajoči žep« AFU, katerega signalov v Angliji skorajda ni bilo mogoče slišati, pač pa jih je zlahka prestrezala močna postaja Abwehra, ki so jo bili Nemci postavili v bližini Hamburga.

Uradnika so takoj odpeljali v ječo v Warmwood Scrabbu, medtem ko je radijski oddajnik še nadalje ostal v hiši. Z njim je potlej pošiljal signale radiotelegrafist angleške tajne službe, pomagali pa si je pri tem z zaplenjenimi šiframi. Nekega dne je podtaknjeni radiotelegrafist sporočil kapetanu Wiechmannu, da je dobil silno pomemben podatek. Ker si ga ne upa sporočiti po etru, je prošil za dovoljenje, da pride v Nemčijo in osebno sporoči, kar je zvedel.

Takšna prošnja je bila ne navadna in zato naj bi o njej odločali v višjem poveljstvu. Prevoz vohunov ni bil lahka zadeva. Najbolje bi bilo, če bi ga prepeljali s podmornico, toda takrat so bile podmornice potrebne Nemcem v druge namene. Navzlic temu pa je vodji nemške obveščevalne službe Canarisu uspelo pregovoriti Hitlerja, da mu odstopi eno izmed podmornic. Toda angleški rušilci so podmornico pričakali v zasedi in jo v hipu potopili.

Kapetan Wiechmann ni nikoli zvedel, kaj se je bilo dejansko zgodilo. Sklepal je, da je bila podmornica potopljena šele potem, ko je na dogovorjenem kraju že vkrcala agenta.

Usodna površnost

Mnogi britanski vohuni so se ujeli v past, ki so jim jo bili postavili Nemci. Začetek te igre sega v september 1940. leta, ko je Nemcem uspelo v Holandiji ujeti nekega angleškega vohuna. Takrat so Nemci prvič zvedeli, da so začeli Angleži pošiljati svoje vohune tudi v Holandijo. Nemcem se je ob tej priložnosti posrečilo dva svoja agenta vrniti v holandsko odporniško gibanje in prek njihju vzpostaviti zvezo z angleškimi skrivnimi postajami. Delovala pa sta pod geslom »Potno čelo«.

Napoved je skupina »Potno čelo« sporočila, da sta iz Anglije prispela dva agenta; prvi naj bi izvajal sabotažne akcije, drugi pa bi bil njegov radiotelegrafist. To sta bila Tijs Takonis in Hubertus Lawers.

Nemci so ujetemu Lawersu predlagali, naj bi sodeloval z njimi. To pa tako, da bi nič hudega slutečim Angležem še vnaprej oddajal poročila. Lawers je pristal.

Londonu bi se moral javiti 12. marca. Če tega ne bi storil, bi bili Angleži vznemirjeni. In tako je Lawers 12. marca iz hiše, kjer so ga bili odkrili Nemci, poslal v London signal. Od tod so mu sporočili, da bodo v Holandijo poslali še enega

agenta. Naročili so mu, naj ga pričaka. Lawers je prebledel in takoj poslal znak nevarnosti. To so posebni znaki, ki jih neopazno pomešajo med znake za osnovno šifro. Toda v Londonu tega signala niso opazili. Major Bingham, ki je bil odgovoren za holandski oddelek uprave za posebne operacije, je znak prezrl in je zato kriv, da je gestapo dobil v roke vso njihovo tajno organizacijo.

Potlej so Nemci lovili angleške agente drugega za drugim. Samo v avgustu 1943 je major Bingham poslal v Holandijo 54 agentov, zanj pa je delalo tudi 18 telegrafistov tajnih radijskih postaj. V organizaciji za diverzije in sabotaže, ki naj bi začela delovati takoj po zavezniskem izkrcanju, je bilo 1067 ljudi, ki so jim dostavili mnogo orožja in razne opreme.

Major Bingham bi lahko bil s svojimi uspehi zelo zadovoljen, če ne upoštevamo enega samega dejstva: njegova organizacija je bila le na papirju! Izmed 54 agentov je eden padel, vse druge pa je prestregel gestapo.

Radijska igra med Nemci in Angleži pa se je nenadoma končala...

Devetindvajsetega avgusta 1943 sta dva ujetnika pobegnili iz nemških zaporov in se rešila v Švico. Tam sta se javila generalu Trichtu iz holandske obveščevalne službe. Nemci pa so ju skušali onemogočiti z lažnim sporočilom, češ da sta ušla z nemško pomočjo in da imata nalogo, da se vključita v holandsko obveščevalno službo. Zato ni prav nič čudnega, da so ju takoj po prihodu v London zaprli in da sta ostala v ječi več mesecev kljub njunemu trdnemu zatrdanju, češ da gre za nemško ukanje.

V novembru sta iz Nemčije ušla še dva zaveznika obveščevalca. Ko sta prispela v London, sta svoje šefe le prepričala, kaj se je bilo dejansko zgodilo njima in drugim angleškim agentom.

Fran Staudekar:

Ob 50. obletnici bojev za osvoboditev severnih krajev Slovenije

Volkswehr je bila v veliki premoči. Začela je 8. januarja s splošnim napadom na boroveljsko mostišče. Dopoldanski napad se ni posrečil, zato so popoldne pripeljali okrepitve s strojnimi in topovi. Popoldne so napad po hudem topniškem in strojničnem obstreljevanju naših položajev ponovili. Kljub hudemu odporu se je tedaj nasprotniku posrečilo zavzeti oba mostova in prekoračiti Dravo. Začel je s obkoljevanjem Borovelj. Ob 5. uri popoldne je šel oddelek prostovoljcev pod poveljstvom poročnika Umeta v protinapad, ki ga je spremljal Lavrič sam. Pri tem je šel major Lavrič s svojim pobočnikom poročnikom Sirnikom predaleč naprej in bil hudo ranjen, njegov pobočnik pa je padel. Major Lavrič je bil ujet.

Vest, da so izgubili svojega hrabrega in priljubljenega poveljnika, je porazno vplivala na borbe, branilce Borovelj.

Avstrijci so naslednji dan, 8. januarja, osredotočeno napadli Borovelje. Naša šibka obramba je zaradi nenehnega topniškega obstreljevanja iz Zihpolja in obkoljevalnih premikov močnih volkswehrovskih oddelkov polagoma popuščala. Ob pol enajstih so napadali zavzeli Borovelje, nakar so se naši borci umaknili deloma proti Ljubelju, deloma pa proti Bajdišam. Naše izgube so znašale 10 mrtvih in 20 ranjenih. Naši borci so se hrabro borili, vendar so premočnemu nasprotniku podlegli. Se bo zgodovina pisala o krivcih za takratne neuspehe naših pogumnih prostovoljcev v Rožu in Ziljski dolini. Iskati jih bo morala v štabu poveljstva II. vojnega okrožja v Ljubljani, kjer so sedeli in odločali o usodi koroških Slovencev nekateri naduti, z avstrijskimi duhom navdahnjeni bivši avstroogrski oficirji, ki jim odločne akcije naših zaveznikov in pogumnih slovenskih časnikov generala Maistra, majorja Lavriča, nadporočnika Malgaja, stotnika Martinčiča in drugih za osvoboditev naše zemlje in ljudstva na severu Slovenije niso bile pogodu.

Z naraščajočo srditostjo je ljubljanski tisk zasledoval dogodke na Koroškem. Iskal je krivice in je napadal ljubljansko vladu, zakaj ni takoj po razpadu Avstro-Ogrske dala zasedi Celovec in Beljak. Le tako bi bilo mogoče rešiti tudi koroško vprašanje, kakor je na Stajerskem rešil vprašanje slovenske meje general Maister.

Pod pritiskom ogorčene slovenske javnosti je ljubljanska vlada v začetku januarja 1919 zamenjala pasivnega majorja Zerjave za generalštabnim polkovnikom Milanom Bleiweisom, ki je prevzel poveljstvo nad velikovškimi mostišči. Pričakovati je bilo, da bo polkovnik Bleiweis ali njegov predhodnik major Zerjav v začetku januarja, ko je koroška volkswehr napadala Lavričevo in Martinčičevo posadko v Rožu, sprožil razbremenilni napad iz smeri Velikovca proti Celovcu, saj je bilo v tistem času na velikovškem frontnem odseku dovolj slovenskih čet na razpolago. Toda ostalo je samo pri pripravi za napad. Morda je na odložitve napada vplivala nepričakovana odredba srbske vrhovne komande, ki je 5. januarja odredila, da se morajo ustaviti vse vojaške akcije na Koroškem in da je v bodoče zahtevati njeno predhodno dovoljenje. (Veliki srbski rat, knj. XXXI, str. 531.)

S tem pa je samo tekkel v izgubo dragocen čas, med katerim se je nasprotnik tudi na tem odseku pripravil na napad. Polkovnik Bleiweis sedaj že ni več mislil na ofenzivo. marveč samo še na utrditve velikovškega mostišča. Od 11. do 13. januarja 1919 je brez boja nasprotniku prenesel čisto slovenske vasi Lipico, Rudo, Grebinj, Vovbre, Trušnje in Tinje, ki so jih 5 tednov prej Malgajevi prostovoljci zavzeli. S tem je skrčil obseg mostišča od 32 na 14 km.

Medtem je prišlo med ljubljansko in celovško vladu do pogajanj za premirje, ki je nastopilo 14. januarja. Celovška vlada je bila z dotedanjim razvojem dogodkov lahko vseskozi zadovoljna, vendar se z doseženimi vojaškimi uspehi ni zadovoljila. Začela se je mrzlično oboroževati. Poveljstvo koroške deželne obrambe je poslalo poziv tirolski in solnograški deželi, da pošljeta čete na pomoč. Od povsod so prihajala ojačenja na Koroško. Koroško poveljstvo ni prikrivalo, da pripravlja nov napad.

V Parizu se je ta čas mirovna konferenca bližala končni razpravi o Koroški. Ljubljanska vlada se je medtem prepričala, da prvotna zagotovila iz Pariza, da bomo glede mej na mirovni konferenci lahko dosegli vse, kar bomo želeli, ne drže. Iz Pariza so prihajale vesti o neugodnem ameriškem in italijanskem stališču na seji dne 2. marca in o načelnem predlogu teritorialne komisije mirovne konference, da se Slovenska Koroška ne more dodeliti Jugoslaviji glede na geografsko celoto celovškega bazena. Francoski maršal Foch, član komisije, pa je enemu naših delegatov dejal, da bomo na konferenci najzanesljiveje dobili to, kar že imamo v rokah, če bomo znali tam vzdrževati red.

Zato se je ljubljanska vlada brez spoznavanja s poveljstvom dravske divizijske oblasti, ki je bila v začetku februarja ustanovljena v Ljubljani, odločila, da srozi na Koroškem ofenzivo, ki naj dokončno razčisti situacijo. Poveljniki slovenskih čet na Koroškem so sicer pristali na ofenzivni načrt, toda za ofenzivne operacije niso bili posebno navdušeni, ker so poznali stanje v svojih enotah. Pa tudi sicer je bila ofenziva zelo slabo pripravljena. Začela se je ob zori 29. aprila brez zavarovanja z ustreznimi rezervami in brez topovske priprave. Najslabše pa je bilo, da čete niso bile pripravljene na boj, da so bile že nekaj mesecev nezamnjane na položajih, druge zopet naglo mobilizirane, zato njihova moralna ni bila najboljša. Napad naših čet je naletel povsod na močan odpor avstrijske obrambe. Naše čete so nasprotnika v prvem zaletu sicer potisnile nazaj, niso ga pa porazile. Že drugi dan je bil naš napad skoraj na vsej fronti ustavljen. V naslednjih dneh se je nasprotnik temeljito pripravil in začel protinapad. Že 2. maja je udaril na Velikovec in ga zavzel. Dva dni pozneje je sledil sunek proti našim četam na odseku Galicija—Apače—Smarieta, ki ga je branil 3. bataljon ljubljanskega pešpolka. Tudi tukaj naše čete niso vzdržale protinapada nasprotnika in so se začele umikati, zlasti ko so videle, da so padli njihov poveljnik stotnik Razlag in poročnik Kranjc in Jurca.

Z umikom na tem odseku je bila ogrožena naša obramba pri velikovškem mostišču. Zato je poveljstvo tega odseka umaknilo naše čete tudi od tod in naenkrat je bila vsa fronta v razsulu. 6. maja so bile naše čete povsod na umiku iz Koroške. Še enkrat je nadporočnik Malgaj, naš legendarni junak, skušal s svojo malo hrabro četico pri Tolstovrški Slatini, vzhodno od Raven, nasprotnika zadržati, a je tam padel junaške smrti. Nasprotnik se tedaj ni zadovoljil samo z zavzetjem Slovenske Koroške, marveč je prešel še istega dne štajersko mejo in zavzel Marenberk, Muto, Vuzenico in celo Slovenj Gradec. Bil pa je že naslednji dan preganjan nazaj čez štajersko mejo s protinapadom nanovo urejenih čet na tem področju.

Ta ofenziva, ki si jo je ljubljanska vlada 5 mesecev prepozno omislila, je bila največja neumnost, ki jo je bilo mogoče storiti. Medtem ko je nrej, ko bi bilo mogoče brez posebnih težav in žrtev zavzeti Slovensko Koroško, nasprotovala vsaki akciji generala Maistra in majorja Lavriča, je sedaj na vrati na nos hotela popraviti svoje prejšnje napake in ob dvanajstih uri rešiti, kar bi se še rešiti dalo.

Tako se je ta avantura ljubljanske vlade zaključila s popolno katastrofo. Z izgubo Slovenske Koroške, in to tik pred končnim reševanjem koroškega vprašanja na pariški mirovni konferenci. Ogorčenje nad tem porazom je bilo v vsej Sloveniji nepopisno.

(NADALJEVANJE)

USPEŠNA DIVERZIJA IZRAELSKIH SABOTERJEV V EGIPTU

Izraelski helikopterji nad Egiptom

Izraelski vojaški čoln je izplul iz zaliva Ejlat. Sprva je kazalo, da gre za običajno patruljiranje. Toda na čolnu je bil tudi velik helikopter tipa »Super Frelon« v razstavljenem stanju, v podpalubju pa se je skrivalo šest izraelskih padalcev-prostovoljcev. Preobčleni so bili v oficirje ZAR, izmed katerih so vsi znali arabsko.

Po 48-urni vožnji je čoln priplul do rdečemorskih obal. Radarska postaja na egiptovski obali v bližini Hurgade, ga ni opazila.

Dva dni kasneje sta v isto smer odpluli še dve izraelski ladji istega tipa in z enakim tovorom. Odpluli sta iz zaliva Šarm el Šeik. Ponoči so izraelski mehaniki sestavili helikopterje in takrat so bili v vseh izraelskih oporiščih pripravljeni na vzlet tudi izraelski reaktivci.

Nato so se južno od egiptovske radarske postaje dvignili v zrak trije helikopterji in odleteli proti Nilu.

Prvi se je spustil v bližini mesta Kene, druga dva pa pri Nag Hamadiju. Iz vsakega helikopterja je pripeljal džip s štirimi možmi.

Izraelski komandosi so krenili naravnost proti cilju — proti transformatorski postaji, ki leži deset kilometrov južno od Nag Hamadija. Postajo so zgradili Sovjeti, oskrbuje pa z električnim tokom celotno območje Luksora. Naslednji cilj izraelskih diverzantov je bil železni most pri Nag Hamadiju, ki je star 40 let, tretji cilj pa 700 metrov dolg most pri Keni, ki ga je pred tremi meseci postavila zahodnonemška firma Hochtiff A.G. iz Essena.

Mostova so varovali vojaki.

Ko se jim je džip približal, so jih izraelski diverzanti obvladali, zvezali in odnesli v vozila. Na stebre so pritrdili razstrelivo.

Izraelski saboterji so podtaknili razstrelivo tudi v osem transformatorjev v Nag Hamadiju, ko so prerezali bodočo žico okrog postaje in presenetili egiptске stražarje, ki so jih prav tako zvezane spravili v svoja vozila. Nato so se po radiu povezali s 50 kilometrov oddaljenimi udarnimi skupinami in jim sporočili, da je njihova akcija uspešno končana, porazeli telefonske žice v dolini Nila in se vrnili k helikopterjem. V nizkem poletu so kmalu prispeli do obale Rdečega morja. Tam so odložili ujetnike. Približno ob istem času pa so eksplodirale tudi njihove bombe v Nag Hamadiju in Keni.

FIGARO

LESNI KOMBINAT LJUBLJANA

LJUBLJANA, LANGUSOVA 8

PROIZVAJA:

- STAVBENO MIZARSKE IZDELKE VSEH VRST
- TESARSKE IZDELKE VSEH VRST
- LESNO GALANTERIJO
- MONTAŽNE STANOVANJSKE HIŠE
- WEEKEND HIŠE
- GARNITURNO IN KOSOVNO POHIŠTVO V VSEH VARIANTAH
- EMBALAŽNE ZABOJE VSEH VRST
- ROLETE IN ZAVESE V RAZLIČNIH BARVAH
- REZAN LES IGLAVCEV IN LISTAVCEV VSEH VRST

Jogi®

Jogi za lahko noč

ZA VAS, KI STE
ZAHTEVNEJŠI
IN VAS RADO ZEBE
SO KOT NALAŠČ BLAZINE IN
VZGLAVNIKI JOGI —
SPALI BOSTE NA TOPLEJŠEM,
UDOBNEJE, ZADOVOLJNEJŠI...

Izpolnite in pošljite na: MEBLO • NOVA GORICA

POŠLITE MI BREZPLAČNO PROSPEKT O VZMETNICAH «JOGI»

IME IN PRIIMEK

NASLOV

kdor res pozna

VSAK ČLAN ZZZB NOV
SLOVENIJE
NAJ POSTANE NAROČNIK
TV 15!

Obstenska
montažna polica
za gospodinjstva

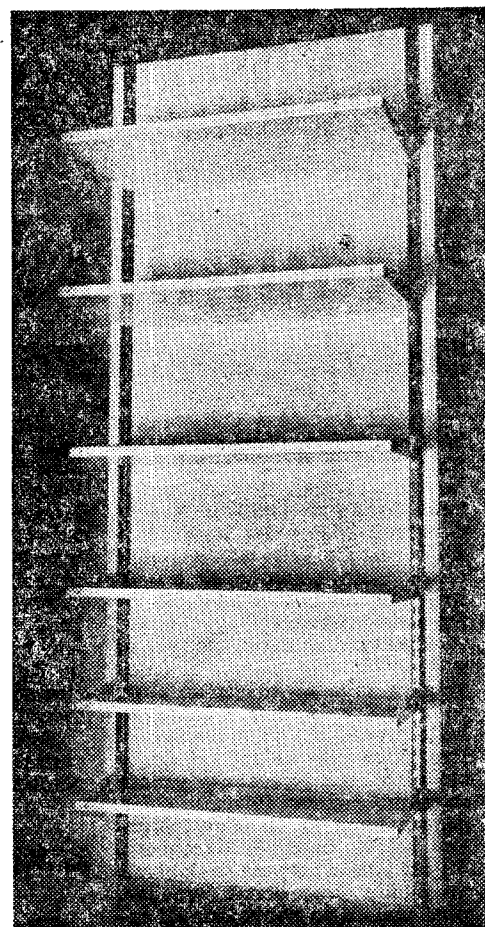
jedilne shrambe

prednosti:
mnogostranska
uporabnost;
enostavna, hitra in
cenena montaža;
funkcionalne obli-
ke polic, ki so pri-
lagodljive vsake-
mu okolju;
možnost priključe-
vanja samostojnih
kompletov v vodo-
ravni in navpični
smeri.

Izredno ugodna
cena.

Izdelava:

navpični nosilni
profili, ki se pri-
trdijo na steno, so
iz jeklene pločevine,
dvojno perforirani
in prebarvani z
zaščitnim lakom. Tudi
konsole in police so
iz jeklene pločevine
in prebarvane z
zaščitnim lakom

KOVINSKA INDUSTRIJA

IG PRI LJUBLJANI SLOVENIJA JUGOSLAVIJA

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE
ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO SVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST, Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

- NUDI PO SVETOVNIH KONKURENCNIH CENAH
NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI
iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA
zlata.
- PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!
- NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR
DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

Trgovsko podjetje »MURKA« Lesce pri Bledu

V SVOJIH TRGOVINAH PRODAJA RAZNOVRSTNO POTROŠNO
BLAGO PO KONKURENCNIH CENAH IN KVALITETNO

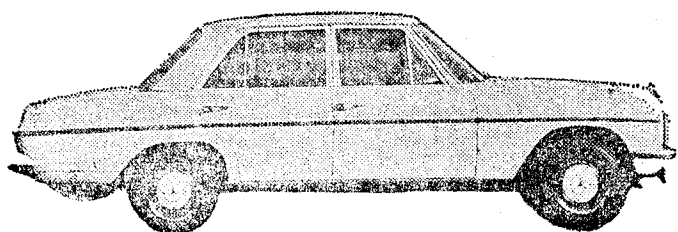
Družine in mladi zakonci! Kadar se odločate za nakup kvalitetnega pohištva v modernem in klasičnem stilu, smo vam vedno na razpolago v specializirani trgovini pohištva.

175 NAGRAD

VELIKEGA NOVOLETNEGA

NAGRADNEGA ŽREBANJA

KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA

V štiri mesečna nagradna žrebanja KREDITNE BANKE IN HRANILNICE LJUBLJANA so vključeni varčevalci vezanih hranilnih vlog, stanovanjski in kmetijski varčevalci, ki namensko varčujejo po pravilnikih banke ter lastniki vezanih deviznih računov, ki bodo imeli do 31. decembra 1968 2000 N-din z odpovednim rokom nad 1 leto.

Postanite in ostanite redni varčevalec Kreditne banke in hranilnice ljubljanske, kjer ste poleg ugodnih pogojev varčevanja udeleženi še pri nagradnem žrebanju Kreditne banke in hranilnice vsake 4 mesece.

- NAGRADE:**
- 1 OSEBNI AVTO MERCEDES
 - 14 MOPEDOV »TOMOS«
 - 50 ROČNIH AVTOMATIČNIH UR DARWIL — MODEL 1968
 - 50 KOLES PONY — ROG
 - 50 BRIVNIKOV ISKRA — BRAUN SIXTANT

PRVI V EVROPI

Hamburški »Bild Zeitung« s štirimilijonsko naklado je 23. novembra izšel z mastnim naslovom na prvi strani: »Jetzt sind die Deutschen Nr. 1 in Europa« (»Zdaj so Nemci prvi v Evropi«). Teh nekaj besed prav gotovo najbolj izraža razpoloženje v svetu: velik nacionalni ponos v ZR Nemčiji in morda komaj spoznavno zaskrbljenost v svetu, zlasti v Parizu in Londonu (predvsem iz užitjenosti). Tako se je zgodilo, da je novembra letos predstavnik ZR Nemčije lahko odgovoril z »Ne!« v brk zmagovalcem. Od leta 1945, ko je Nemčija morala podpisati brezpogojno kapitulacijo, se to ni zgodilo. Počasi si je zgradila novo moč, izdelala si je novo orožje, ki kot DM gospoduje v vsem svetu, ki je tako močno, da v Pekingu 24. novembra letos banke niso menjale nobene druge valute razen marke (niti dolarjev in funtov ne).

Včasih človek pomisli, da je vredno izgubiti vojno: poraženke iz druge svetovne vojne — Nemčija, Japonska in Italija — so dandanes v odličnem gospodarskem položaju. Nemčija, ki se je v maju 1945 znašla čisto na tleh, se je kmalu začela postavljati na noge. Zavedala se je, da se s politiko in z orožjem ne bo mogla uveljaviti, pač pa da lahko utrdi svoje gospodarstvo. Zlasti svoj denar, tisti denar, ki je bil včasih tako zančevan in malo vreden, tisto marko, ki je bila leta 1923 bolj priprava za kurjenje peči kot za nakup: za dolar je bilo treba odšteti osem milijonov(!) mark...

Začetki je bilo treba iznova in zaradi odločnosti vsega naroda, užitjenosti poraženec, solidarnosti, odličnih strokovnjakov se je ZRN počasi dvigala, leta 1955 — pri tem ne gre prezreti Gerharda — začela svoj gospodarski čudež, zadnja leta pa ogroža s svojim trdnim gospodarskim položajem svoje nekdanje zmagovalce, predvsem Veliko Britanijo in Francijo.

Od leta 1955 se proizvodnja povečuje za 4,2 odstotka, 25 odstotkov nacionalnega produkta gre za investicije in modernizacijo, zaradi izvoznih presežkov ima ZRN nad 10 milijard dolarjev zlatih in deviznih rezerv, osemnajst zahodnonemških podjetij je na odličnih mestih na seznamu najmočnejših na svetu (razen ameriških). Nemčija dela predvsem za izvoz: septembra letos je zahodnonemška avtomobilska industrija naredila 300.000 vozil in 60 odstotkov jih je šlo v tujino. Lani je tovarna Volkswagen izvozila 813.000 od poldruga milijona avtomobilov. Zanimivo je, da ima ZRN zelo dobre gospodarske odnose tudi z deželami socialističnega tabora, tako da izvažna na Poljsko in Čehoslovaško dvakrat oziroma trikrat toliko kot Francija, in tako da je leta 1967 izvozila v LR Kitajsko dvakrat toliko kot Francija, ki ima diplomatske odnose s Pekingom.

Zahodnonemška proizvodnja se je v zadnjih desetih letih podvojila in če je bilo v trgovinski bilanci leta 1965 še 1,6 milijarde dolarjev primanjkljaja, je bilo lani že 2,5 milijarde dolarjev dobička, letos pa ga bo kar za 5 milijard dolarjev.

Cene v ZRN so se v zadnjih desetih letih zvišale komaj za 4 odstotke (v Franciji v istem času za 22 odstotkov). Pri vsem tem so neutepljene besede tistih, ki menijo, da je ZRN imela pač manj izdatkov za vojno kot na primer Francija. Mogoče je Bonn res dal manj denarja za oborožitev v tistih letih, ko se je gospodarsko postavljala na trdne noge, toda danes je zahodnonemški vojaški proračun le za nekaj deset milijard mark manjši od francoskega.

Zmotno bi bilo tudi prezreti »ameriški začetni udarec«, se pravi tisto poldrugo milijardo dolarjev, ki so jih ZDA investirale v ZRN od leta 1948 do 1954.

Zahodnonemška industrija se je potem nenehno modernizirala in krepila in največja podjetja (I. G. Farben, Krupp, Thyssen itd.) so danes svetovnega pomena. Toda razvoj je na znotraj nekoliko drugačen. Pred drugo svetovno vojno je bila Nemčija pred ZDA na vseh tistih področjih, ki so pozneje postala del »ključne tehnologije«: prve rakete (V2) so nastale v Nemčiji, prvi reaktivni lovec in prvo letalo z variabilno geometrijo so naredili v Nemčiji, prvi elektronski računalniki so bili sestavljeni v Nemčiji itd. Toda po vojni se je tehnološka avantura nehala in danes je na primer Francija pred ZRN v elektroničnem, letalstvu, atomiki, informatiki. ZRN je pred tremi ali štirimi leti začela izgrajevati tudi to področje, vendar daje za razlikave še zmerom premalo denarja. Nemški podjetniki so se pač navadili nevarnega udobja, da mirne duše kupijo pri Američanih licenco, tako da denarja za znanstvene raziskave »ne zapravljajo«.

Prvo mesto v Evropi je Nemčiji prineslo delo, tisto tipljeno nemško, žilavo, smotno, disciplinirano delo, ki je simbol v svetu. Od leta 1945 je bila v Zahodni Nemčiji ena sama velika stavka. Delavsko gibanje oziroma sindikati imajo stavko za nekaj takšnega kot politiki atomsko bombo: imajo najmočnejše orožje, uporabljajo pa ga ne. Nemški delavec raje dela, kot da bi stavkal, in ko so Zahodni Nemci prebirali članke o letošnjih stankah in nemirih v Franciji, tega niso komentirali s političnega ali filozofskega, marveč z gospodarskega stališča: kako si Francozi morejo in upajo privoščiti takšne izgube denarja? Zahodnonemški delavec raje dela, njegov sindikat pa tudi raje sodeluje kot nasprotuje. Življenjska raven se je v zadnjih desetih letih podvojila: prav tako kot produktivnost in bruto nacionalni dohodek. Tega v Franciji ali Veliki Britaniji niso storili, tako da je kljub gospodarskemu napredku delavec premla dobil.

Zahodnonemški delavec sodelovanja z delodajalcem (pa naj bo to država, trust, zasebnik) nima za ponižujočega: ko so člane sindikatov vprašali za mnenje, jih je 80 odstotkov bilo za nadaljevanje dosedanje politike. Ponekod imajo nekakšno samoupravljanje (zlasti v premovalni in železarski industriji) že od leta 1952 in letos so to obliko samoupravljanja (nadzorni odbor in izvršna uprava, v kateri ima na primer predstavnik delavcev kot »direktor za delo« prav takšne pravice kot komercialni in tehnični direktor v podjetju) razširili na druga podjetja. Zahodnonemški delavec ima najkrajši delovni teden v zahodni Evropi (43 ur; Francozi: 46 ur in 45 minut) in ima konec koncev »svojo« banko: sindikati so ustanovili svojo banko, ki se imenuje Bank für Gemeinwirtschaft in ki je danes na četrtem mestu v ZRN, takoj za Deutsche Bank, Dresdner Bank in Commerzbank.

Nekdanji obrambni in sedanjí finančni minister Franz Josef Strauss je v nekem intervjuju dejal: »Enačba gospodarstvo je moč pomeni, da gre za samostojno politiko. Za nekatere je moč jedrsko orožje, to pa je razloček med njimi in nami.«

Toda Straussa poznamo po drugačnih besedah, po drugačnih stališčih, tako da smo zdaj presenečeni. Ravno v tem pa je tista zaskrbljenost, omenjena na začetku: se bo mogoče upreti gospodarsko močni ZRN, če bo postala pred svet še drugačne zahteve?

STANE IVANC.

KULTURA IN PROSVETA

Karel Grabeljšek: Vrhnika in okolica v boju za svobodo

Medtem ko se razvija akcija za pisanje zgodovin in kronik posameznih naših vojni enot dokaj uspešno in ko je v razmeroma kratkem času izšlo že več zajetnih knjig, precej pa jih je tik pred dokončno odločitvijo o izdaji, je s kronikami posameznih območij dokaj slabše. Ne samo glede števila izdanih enot, tudi glede obsega...

Toda pri vsakem dogodku so izjeme in pravilo, da izjema celo potrjuje pravilo. Prav v zadnjem času je CZP »Soča« v Novi Gorici natisnilo 173 strani obsegajočo knjigo pod naslovom »Vrhnika in okolica v boju za svobodo«, delo Karla Grabeljškega.

Iz Ljubljane so odhajali prvi partizani zaradi težav pri prehodu nemško-italijanske razmejitvene črte, ki je potekala ob Savi in dalje mimo Šentvida po

razvodju med Ljubljano in Sorro, na Krim in proti Dolenjski. Razsežni gozdovi in hribi na vzhodni strani železnice Ljubljana—Trst kot so Krim, Mokre in drugi so dali zavetje prvim partizanom prav v začetku naše osvobodilne vojne, poleti 1941. Ti partizani so imeli zveze z domačini, držale pa so tja do Vrhnik in Logatca. Leta 1942 se je izoblikovalo drugo središče vstaje, Dolomiti. Dolomitski partizani so s svojim junaštvom pustili neizbrisljivo sled v naši osvobodilni vojni in spet so zveze z njimi držale tja do Vrhnik in Logatca. Kasneje, 1943 in 1944, je bila okolica Vrhnik prizorišče težkih bojev, zlasti območja vzhodno od nje, to je Notranjska. Med te boje spadajo tudi tri rušenja Štampetovega mosta.

Karel Grabeljšek, eden izmed najbolj znanih partizanskih

pisateljev, sam vrhniški rojak, je imel dokaj težko nalogo iz množice dogodkov izbrati najbolj značilne in jih spraviti na papir. Pisateljska praksa in prijem so mu koristili, da ni iz kronike nastalo suhoparno nastevanje dogodkov. Prej bi rekli, da je delo zanimivo in privlačno napisana reportaža.

Na zadnji strani piše tudi, da

je delo založila skupščina občine Vrhnika. Za to skromno, močno uradno trditvijo pa tiči kar precejšnja vsota, ki jo je skupščina izločila iz svojega proračuna kljub mnogim drugim nujnim potrebam in jo dala za natis knjige, iz katere bodo mladi zvedeli, kako so se bojevali za svobodo njihovih starš.

MP.

V počastitev Ivana Cankarja

V počastitev spomina Ivana Cankarja ob 50-letnici njegove smrti so se lepo in dostojno oddolžile tudi nekatere naše založbe. Državna založba Slovenije je za ta jubilej izdala osmi zvezek Cankarjevih Zbranih del, ki vsebuje novele Jesenske noči, Popotovanje Nikolaja Nikiča in Knjigo za lahkomišelnje ljudi. Knjigo je uredil in z opombami opremil Dušan Voglar.

Celotno Cankarjevo zbrano delo bo obsegalo trideset knjig, vključno s pismi in bibliografijo. Ureja ga krog šestih urednikov, ki mu predseduje dr. Anton Ocvirk. Predvideno bo celotno delo zaključeno v razdobju šestih, sedmih let.

Z namenom, da dobi Cankar svoje pravo mesto tudi na srbskohrvatskem jezikovnem po-

dročju, je vzporedno ob izvirniku izšel srbskohrvatski prevod Beke Krizančeve, in sicer ob sodelovanju beograjske založbe »Prosveta«. Prevod je oskrbel Rokana Njeguš.

Izšel je tudi tretji ponatis angleškega prevoda Sidonije Jersavce Hlapca Jernej in njegova pravica. Sprememno besedo je prispeval dr. Bratko Kreft. Ne dvomno bo, kot prvi dve izdaji, tudi ta naletela na velik odmev v tujem kulturnem svetu. Po prvih dveh izdajah v angleščini so to Cankarjevo znamenito delo prevedli iz angleščine še v številne druge jezike, celo v japonščino.

S tem se je DZS dostojno oddolžila spomenu našega velikega klasika.

Tudi Mladinska knjiga je lepo počastila spomin Ivana Cankarja. Na prvem mestu naj omenimo Besedo Ivana Cankarja, ki je po zaslugi modernega fotokopijskega načina tiskanja izšla hkrati v treh izvedbah: v žepni, Kondorjevi in elegantni veliki izdaji. Knjigo je pripravil in uredil prof. Boris Merhar, ki je iz 112 leposlovnih in drugih spisov in iz 18 pisateljev pisem zbral 240 odlomkov in jih povezal v celoto tako, da se bralec razkrijejo značilnejši in najlepši biseri Cankarjeve ustvarjalne osebnosti. Knjigo je treba samo odpreti in že je bralec sredi velike pesniške izpovedi, sredi globoke človeške modrosti, sredi čudodelne moči Cankarjeve besede.

V okviru Cankarjevega jubileja in v zbirki Monumenta litterarum slovenicarum je izšla faksimilirana izdaja Cankarjeve pesniške zbirke Erotika, ki je z izidom leta 1899 dvignila veliko prahu v tedanjih meščanskih klerikalnih in liberalnih krogih. »Pohujšanje« je tako razburkalo tedanje doline šentflorjanske, da je ljubljanski škof Jęglič dal pokupiti vse dosedajšnje izvedbe in jih ukazal vreči na ogenj. Spričo tega je originalna izdaja Erotike dandanes prava redkost in dragocenost. Sprememno besedo je k Erotiki prispeval njen urednik dr. France Bernik.

Mladinska knjiga je ves čas svojega obstoja posvečala Ivanu Cankarju posebno pozornost, saj je izdala nič manj kot 33 njegovih del v skupni nakladi 299.030 izvodov. Posebej je treba omeniti Izbrano delo, ki ga je uredil v sedmih knjigah kritik Josip Vidmar. Pri ljubljenosti Cankarjeve umetniške besede se kaže tudi v presenetljivih številkah: lani in letos je Mladinska knjiga prodala 174.000 izvodov njegovih knjig. Izredna priljubljenost velikega umetnika med našimi bralci je tudi počastitev, ki jo doživlje redki naši največji možje.

Cankarjeva založba je v počastitev Cankarjevega spomina ob petdesetletnici njegove smrti izdala miniaturno izdajo Cankarjevih Pesmi in Podobe iz sanj, dr. Dušana Kermavnerja Ivan Cankar in slovenska politika leta 1968, dr. Dušana Pirjeveca Hlapci, heroji, ljudje in podoba Ivana Cankarja (foto Fr. Vesel) iz leta 1915.

C. S.

Prijatelj, globlje pogled! Ali ne vidiš, odkod te nove sile? Življenje se drami v nižavah, ki so spale. Oči se odpirajo, iščejo moči, roke se iztezajo, iščejo ciljev. Kaj zato, če prihaja pomlad v viharju in povodnji. Iz te črne naplavine bo vzklila bujna rast!

Ivan Cankar ●

Vilko Vinterhalter: Življenjska pot Josipa Broza

Pred dnevi je bila v prostori DZS v Ljubljani tiskovna konferenca ob izidu slovenske izdaje knjige Vilka Vinterhalterja Življenjska pot Josipa Broza.

Ker se je tiskovne konference udeležil tudi pisec knjige, so udeleženci konference zvedeli več podrobnosti o pobudi in nastanku novega življenjskega varisa Tita, še posebej, v čem se Vinterhalterjeva knjiga razlikuje od knjige Vladimirja Dedijera, ki je izšla že pred petnajstimi leti. Razlika je predvsem časovna in v tem, da Dedijerova knjiga opisuje razen predsednikove osebnosti tudi obrobne dogodke na osnovi dokumentiranih dejstev, in se konča leta 1948 s poglavjem o obdobju informbiroja, medtem ko Vinterhalterjevo delo prikazuje Titovo življenje do leta 1964. Razlika je tudi v tem, da Vinterhalter prikazuje snov čisto po svoje, iz svojih zornih vidikov, brez patine legendarnosti. Tovariša Tita je prikazal kot navadnega, vendar vseskozi izrednega človeka, revolucionarja, politika in državnika, skratka, celovito in veliko osebnost, tvorca nove Jugoslavije. In prav zaradi te neposrednosti je knjiga še posebej zanimiva.

Vilko Vinterhalter je med drugim tudi povedal, da se ne bi na lašno pobudo nikoli lotil tako odgovornega posla. Pobudo so mu dali tovariši in prijatelji ter mu s tem izkazali zaupanje. Sicer ga je snov mikala že več let, nosil jo je v sebi in tudi oblikoval v občasnih člankih. Snov mu je bila še zlasti draga, saj je tovariša Tita spoznal kot preprostega zagrebškega kovinarja in ga v istih vrstah spremljal v predvojnem obdobju revolucionarnega gibanja, v revoluciji in osvobodilnem gibanju ter tudi v obdobju povojnega razvoja. Potemtakem je naša dolžnost, pravi avtor, da

iskreno izpovemo našo zgodbo, tako, kot jo občutimo. In tako je, kljub uporabi raznega zgodovinskega gradiva, avtor opisoval življenje in osebnost tovariša Tita popolnoma subjektivno, kakaj skušal je podati jugoslovansko upodobitev in verzijo Titovega lika.

Knjigo, ki je izšla v slovenski komaj dva meseca po izidu originala, je prevedel Jože Zupančič. Pripravljajo pa tudi prevode v angleščino, francoščino, nemščino, italijanščino, bržkone pa jo bodo prevedli tudi v češčino in albanščino.

C. S.

Ali nisem pel o žalosti, ker je bilo v mojem srcu hrepenenje po veselju. Slikal sem noč, vso pusto in sivo, polno sramote in bridkosti, da bi oko čim silnejše zakoprnelo po čisti luči. Zato je bila moja beseda, kakor je bila trda in težka, vsa polna upanja in vere. Iz noči in močvirja je bil v nebeške daljine uprt moj verni pogled — vi pa ste me proglasili za pesimista.

Ivan Cankar ●

Razstava »Koroška v borbi«

V Celju so pred dnevom republike v prostoru za občasne razstave muzeja revolucije odprli razstavo »Koroška v borbi«.

Razstava zajema pretežno slikovno in dokumentarno gradivo iz razdobja 1918—1919 in 1941—1945, torej iz dveh etap boja za združeno Slovenijo. Iz prvega razdobja se prek slik in dokumentov ne seznanimo toliko s splošnim potekom bojev in političnega delovanja, pač pa bolj z udeležbo Celjanov in okoličanov v njih.

Iz drugega razdobja (1941—1945) pa se seznanimo z razvojem osvobodilne vojne na Koroškem, v kateri so odigrali pionirsko vlogo organizatorji s te strani meje, kasneje pa domačini. Zraslo je široko in dobro organizirano gibanje, ki se je začelo širiti tudi med avstrijskimi množicami.

Razstavo je odprl predsednik odbora koroških partizanov ing. Pavle Zaucer-Matjaž, znani or-

ganizator OF na Koroškem. V krajšem govoru je med drugim dejal, da spada razstava v praznovanje spominskega leta koroškega partizanstva, petindvajsetletnice pomembnih dogodkov na Koroškem in II. zasedanja AVNOJ. Prav svojemu boju proti fašizmu se lahko slovenski življ na Koroškem zahvali, da je pridobil s mirovno pogodbo za jamčene pravice, večje od tistih med obema vojnami. Uveljavljanje pravic manjšine na Koroškem pomeni tudi doprinos k utrjevanju demokratičnosti v Avstriji in slabi ostanke nacizma. Odnos do manjšine je preizkusni kamen prave demokracije in humanizma, je odraz kulture večinskega naroda, plemenitosti in čuta do sočloveka, vsakega Avstrijca.

Slovesnosti ob otvoritvi razstave se je udeležila manjša skupina nekdanjih koroških borcev, tistih iz 1918—1919 in tistih iz 1941—1945.

IVAN CANKAR:

SULTANOVE SANDALE

Vsi vezirji in vse paše, vse klečalo je pred njim: »Slava ti, nebeško sonce, slava, sultan Ibrahim!

Nihče, kar jih je sedelo na prestolu kdaj popred, do kolena ti ne seže, niti prorok Mohamed.

Ah, kadar te vzame Alah k sebi v sveti sedmi raj, kaj bo z nami, kaj bo z nami, s hlapci tvojnimi tedaj!

To so tarnali, jokali, in še bolj in zmeraj bolj; on pa sname z nog sandale, položi jih na prestol.

»Ne prestanite, otroci, le tuguje še naprej! Tukaj dam vam te sandale, da slavite jih odslej.«

In vse paše, vsi vezirji, vse hitelo je navzkriž: »Oj, sandale, naša radost, ve naš bog, naš paradiž!«

Ta Cankarjeva satira je bila nepogrešljiva in med najbolj priljubljenimi recitacijami na partizanskih kulturnih prireditvah.

To poskoči takrat sultan, to jim zakriči v obraz: »Uh, vi tepci, vi sleparji, kaj ste rekli, da sem jaz?...

Ibrahim je na prestolu — on je sonce, on je kralj; na prestolu so sandale in vaš kralj je par sandal!

Pridi, Omar, pa jih ženi po vsem mestu naokrog in oznanjaj: »To so hlapci in sandale so jim bog!«

Ivan Cankar - človek in umetnik

»K delu med najbolj podviza — jeza. Politične in literarne oslarije zapeljujejo človeka k pisarjenju, da si srce ohladi...«

Ivan Cankar

Zemski ostanki njegovega borgega telesa se petdeset let počivajo v grobnici slovenske moderne pri Svetem križu v Ljubljani. Ivan Cankar je največji slovenski in eden največjih jugoslovanskih pisateljev, predstavnik slovenske moderne, mojster dušeslovne črtice in nove, utemeljitelj slovenske moderne drame, oster družbeni kritik in dosleden bojevnik za resnico, pravico, svobodo in lepše življenje delovnih ljudi. O njem teče in bo tekla beseda kot enemu največjih slovenskih umetniških oblikovalcev besede, ki je z močjo umetniške govornice tako živo kot nihče pred njim zaoral planjave našega slovenstva, jih vsestransko razrahljal in vanje vsejal svoje velike umetnosti in človečanske misli, ki je s satiro pretresel že odmirajoče tkivo naše npravnstvenosti in vzdrnil speče sile naše samozvesti. V skromnosti je izrazil upanje, da bo na enem tistih belih lističev pohojene uboge krizanteme — slovenske kulture, ki jo bo prerogovni narod pobral iz blata, očistil ter jo shranil s hvalečnim spoštovanjem, za spomin na grenkobno preteklost — napisano njegovo ime. Zakaj njegovo delo, vsaka njegova beseda, vse njegovo življenje je bilo — kakor pravi sam — slutnja zarje tistega dne, »ko naša kultura ne bo več krizantema siromakova, temveč bogastvo bogatega«.

V njegovem življenju in delu se razodeva usoda velikega umetnika v malem zaslužnem narodu in kakor ima zgodovina tega naroda pečat krvavega, mučnega boja za obstanek, tak pečat ima tudi delo njegovih posameznih velikih duhov: Trubarja, Prešerna, Levstika, Cankarja, Prežihovega Voranca in drugih.

Nihče pred njim in za njim ni zapel takega slavošpeva domačemu kraju, materinski govorici, domači zemlji in svojemu narodu. »Vrhnika, prečudni kraj, v tistem domotožju mi zakopni srce po tebi...« je iz tujine zapel o rojstnem kraju; slovensko zemljo imenuje »paradiž pod Triglavom«; materinski jezik, ki je v njem ustvarjal svoje besedne umotvorne, slavi kot »govorico praznika«; o svojem narodu pa je v eni najlepših slovenskih knjig, v knjigi »Podoba iz sanj«, med prvo svetovno vojno, v času najhujših preizkušenj, z besedo, ki »se mu bolestno trga iz prestrašenega srca«, ko vidi njegovo umiranje po bojiščih, izpovedal svojo ljubezen do njega, ki je kot mrtvec

ka, najlepše, najbolj odkritosrčno in najbolj preprosto pisal o sebi in o vsem, kar je doživljal v mladosti. Začel je pisati življenjepis, potem pa spoznal, da novelist ne more pisati o svojem življenju; zmerom se mu zdi, kakor da je v izpovedi postal povedati najvažnejše. Če hoče pisatelj biti odkritosrčen — tako pravi v Mojem življenju — bo do smrti pisal zgodovino enega samega dne. In tedaj bo razkril toliko strahote, da bodo ljudje najprej kamegnili njega, nato pa drug drugega. Ob takih mislih je nehal pisati svoj življenjepis.

Človeško življenje, manj tisto zunanje, telesno, kakor tisto notranje, duševno, mu je bilo največja skrivnost, zato je s svojo besedo, kateri je posvečal vse svoje duševne moči, skušal odkrivati najskrivnejše kotičke človeškega srca. Ko si je izbral prvi pri slovenskih poklicnih umetnikih, zakaj pri naslovljenosti njegove narave nobeno drugo delo, najmanj še redna služba, ni ustrezalo razsežnostim njegovega duha, si je izbral najtežji poklic, saj je v njem od kraja, ko se je zavedel svojega poslanstva, pa do smrti opravljal najhujšo tlako v službi duha in umetniške besede. Sam je o svojem delu dejal: »Kdor lepo piše, piše s trudom in bolečinami; kakor bi z oboema rokama stiskal lastne možgane. Vsak stavek je kaplja krvi iz njih.« Zato je pritril spoznanju pesnika Otona Zupaničja: »Mi nismo nič drugega kot delavci, navadni delavci. Tega ljudje ne vedo in marsikateri izmed nas tudi ne.«

O svojem pisateljevanju in o trdi tlaki tega dela je povedal, kako je ustvarjal najboljše umetnine: »Kadar pišem, sem silno slab, volje, ker se mi ne zdi nikdar dovolj dobro. Stavek za stavkom pretehtavam v ritmu in besedi ter vidim, da je zanič. Ko bi človek ne imel daljnih misli — kaj da bo —, bi že zdavnaj opustil to neumno pisarjenje. Vrh tega imam še drugo veliko napako: preveč načrtov. Okrog mene so kakor robidovje, da ne morem naprej, kakor bi hotel. In ravno najpogostejši načrti niso nikoli izvršeni! Tragedija slovenskih puntov mi roji po glavi že osem ali devet let; cele scene vidim pred seboj, a napisati jih ne morem in z lepo Vido je bila ravno taka reč; dolgo sem jo nosil v srcu in ko je bila na papirju, sem z začudenjem zapazil, da je pesem in ne drama, kar bi imela biti. Stanje človeka, ki na tragedije misli in feljtoni piše, je silno žalostna reč. K delu me najbolj podviza — jeza. Politične in literarne oslarije zapeljujejo človeka k pisarjenju, da si srce ohladi. Za narodov blagor, Gospa Judit, Bela krizantema so nastale tako.«

Vasih je lahko pisal strašno hitro, ker je — kakor pravi sam — obrazil videl in glasove razločeval, včasih pa se je mučil nad enim samim stavkom. Zelo hitro je napisal dramo Hlapci, Pohujšanje v širih najstih dneh, svojo najdaljšo povest Na klancu v treh tednih. Hlapca Jerneja je pisal redki volilni agitacije, ko je tudi sam agitiral. Zato pa je imel s Krizantemo opraviti tri mesece in nad kratkim očenašem v Hlapcu Jerneju in neznatno pridigo v Martinu Kačurju je visel dneve in dneve.

Cankarjevo pisateljsko delo je težilo za ustvaritvijo tako imenovane »velikega teksta« (besedila), ki bi v njem v širokih razsežnostih in globokih začelo naše narodno in socialno življenje. Zaradi neurčnega življenja pa za tako delo ni našel potrebnega miru. Zato je

pečil, se je Cankar preusmeril k prozi in dramam, zlasti še, ker je uvidel, da ne more tekmovali s svojimi sodobniki, resničnim velikim pesnikom — Otonom Zupaničem, in ker je spoznal, da je njegova moč v prozi.

Z Zupaničem, Kettejem in Murnom je porušil v slovenski književnosti stara družbena in književna pojmovanja in si prizadeval z modernimi spoznanji o kulturi prepovedati narod in njegovo omiko. Ta četverica mladih slovenskih pesnikov je naznanila prepoved v slovenski književnosti, po Kettejevi in Murnovi zgodnji smrti pa sta Cankar in Zupanič nadaljevala ta prepoved in kritično osvetljevala slovensko družbeno dogajanje z novimi izraznimi pripomočki. Zupanič — v pesmi, Cankar — v prozi in dramah. Njuno književno delo je bilo tesno povezano z gibanjem slovenske ustvarjalne mladine, ki je opravila pravo pravcato revolucijo v likovni in glasbeni umetnosti, v znanosti, zgodovini književnosti in esejistiki — vse pa v znamenju velikih človeških in umetniških idealov pesnika Franceta Prešerna.

V književnosti je ta rod razširil svoj svet realizma in mladostno slovesno, postal glasnik splošnočlovečanskih čustev in misli, globlje je zajel ne samo narodno, marveč tudi socialno problematiko slovenskega ljudstva in življenja sploh ter v določenem smislu pokazal tudi pot za rešitev mnogih zgočih vprašanj. Se več, Cankar in Zupanič sta slovensko književnost povzdignila na stopnjo evropskih meril.

Motive za svoja pripovedna dela je Cankar zajemal iz svojega osebnega in družinskega življenja, iz življenja trske gospode, veleemsta, zlasti malih delovnih ljudi in industrijskega proletariata ter iz življenja otrok. To resnično življenje, kakor ga je doživljal kot proletarski otrok na Vrhniki (1876–88), kot študent na realni v Ljubljani (1888–96), kot umetnik na Dunaju (1896–1900) in v Ljubljani, kjer je živel najdlje na Ravniki, je Cankar v smislu svojih osebnih pesniških spoznanj povzdignil največkrat na stopnjo simbolov (preneseni pesniški podobi) in splošno pomembnih vizij (duhovnih viđenj).

Meščansko družbeno življenje v njegovem času je bilo takšno, da se je moral z njim Cankar kot umetnik in človek neogibno spopasti. In v resnici, vse Cankarjevo književno delo je bilo en sam spopad z meščansko družbeno ureditvijo ter z meščanskimi nazori in predsodki o politiki, kulturi in umetnosti; hkrati je napovedovalo dobo nove družbene ureditve, ko si bo »prerogovni narod« ustvarjal kulturo, ki bo rasla iz njegovih bogatih ustvarjalnih sil.

V tedanjih družbeni ureditvi je odkril osnovno zakonitost, po kateri so morali socialno šibki, a duhovno plemeniti ljudje, ki so nosili v sebi svoj svet sanj o lepšem in srečnejšem življenju, v svetu krivice, izkoriščanja, laži, hinavstva neogibno propasti. V tem je tudi bistvo Cankarjevega zanikanja take družbene ureditve. Ni bil kriv Cankarjev pesimizem, da so Cankarjevi junaki ponavadi tragično končali življenje; krive so bile razmere. Cankarjev pesimizem je bil življenjsko in umetniško bolj upravičen kakor izumetničen optimizem idealističnih pisateljev, ki so ustvarjali književna dela po svojih osebnih zamislih, ki niso temeljile v življenju. Cankar je po pravici povedal, da je slika noč zato, da bi oči bolje videle dan. Ni bilo naključje, da so življenj-

v njih, potem ko je zavrgel prehodno dobo dekadence in naturalističnega slikanja po modelu, realistično in simbolično v luči osebnostnih spoznanj razgrnil podobe sivega življenja, trpljenja ponižanih in razžaljenih propadlih obrtnikov, podobe otrok, vagabundov, bohemov, umetnikov, reformatorjev in revolucionarjev, podobe svoje matere in svoje družine ter podobo hlapca Jerneja.

Svoji umetnosti je zasnoval vrsto simbolov; taki so: **Ljubljanska cinkarna**, kjer sta umrla pesnika Dragotin Kette in Josip Murn — simbol umiranja umetnikov; **cesta s popotnikom** — simbol človeškega življenja; **klanc siromakov** — simbol trpljenja slovenskega naroda in zatiranih ljudi; **gruntarska Betajnova** — simbol mogočnjstva in izkoriščanja; **dolina šentflorjanska** — simbol slovenske domovine, njene zaostalosti, moralne pokvarjenosti, njenih krivic, hinavščin in ponižnosti. V teh simbolih je izražal kritiko raznih družbenih napak in zablod. Nasprotno je zasnoval več simbolov, da je v njih izrazil svoj sanjski svet hrepenenja po lepoti, resnici in pravici; taki so: iz ljudske pesmi prevzeti simbol **Lepe Vide** — prispevka hrepenenja po lepoti, daljni sreči in ljubezni; **Jacinta** — podoba svobodne, neodvisne umetnosti; **hlapec Jernej** — simbolna podoba mučnega boja slovenskega naroda za pravico; iz ljudske pripovedke prevzeti simbol **Kralj Matjaž** — pri Cankarju simbol človečanstva.

Iz dunajskega veleemsta se mu je domovina prikazovala polna napak in zablod. V komediji **Za narodov blagor** je osmislil početje političnih liberalnih mogočnjakov in njihovo lažno skrb »za narodni blagor«, pod katero so skrivali le izrabljanje neprebujenega ljudstva, hkrati je v žurnalistu Ščuki pokazal prvega upornika proti njihovemu samoderstvu. V dramah **Jakob Ruda**, **Kralj na Betajnovi**, **Pohujšanje v dolini šentflorjanski**, **Hlapci** je najpomembnejša umetniško podana kritika družbene resničnosti na začetku tega stoletja; z njo je razkrival in bičal lažno rodoljublje, razredno zatiranje delovnih ljudi, lažno moralno in hinavščino predstavnikov bogatega razreda na vasi in v mestu, prosvetnih in cerkvenih veljakov, hkrati pa je v teh dramah Cankar umetniško upodobil prebujanje tlačanih ljudskih sil, katerih predstavniki so že omenjeni žurnalisti Ščuka, brezposelni bivši študent Maks Krnc in Kralju na Betajnovi, učitelj Jerman in kovač Kalandar v Hlapcih.

V teh dramah se je pisatelj zgledoval pri velikih evropskih dramatikih — predvsem pri Ibsenu in Strindbergu. Za Slovence niso samo umetniški dokument o tedanjem času; pomembno umetniško in reformatorsko poslanstvo opravljajo tudi na sodobnem odru.

Obtožujoče podobe družbenih razmer, v katerih zmaguje veleposesnik, meščanski samozadovoljevec, meščanski kapitalist, v njih preprosti pesnik, slikar, kipar in ne poglobljivi idealisti, gledamo v novelah in povestih **POPOTOVANJE NIKOLAJA NIKIČA**, **TUJCI**, **SREČA**, **POSLEDNJI DNEVI STEFANA POLJANCA**. Njegova najdaljša in ena najboljših povest **NA KLANCU** ni samo obtožba zaradi trpljenja njegove matere, kateri je v tej povesti postavil umetniški spomenik, trpljenja njegove družine, marveč napoved obtožba zaradi trpljenja slovenskega in svetovnega proletariata. V **MARTINU KAČURJU**, junaku iz istoimenske povesti s podnaslovom »življenjepis idealista«, je Cankar družbenokritično in umetniško pokazal, da mora propasti idealist v zaostalem okolju, v družbi, ki ne kaže razumiranja prosvetno delu. V družbi, ki se utapja v hinavščin in egoizmu, je tudi čista ljubezen le varljiva komedija. (Milan in Milena).

Iz tujine se je Cankarju umetniški pogled večkrat vračal v kmečko okolje domače Vrhnike (O Vrhnika, prečudni kraj...) in v umetniških podobah oživljal iz mladosti znane npravnstvene odnose in zablude; taka je povest **ALIE IZ RAZORA** z motivom vaškega pobožnjakinja in ženskarja, take so zgodbe nezakonitih otrok, ki se utapljajo v brezdomstvu, potepuštvi in uporništvu (**POLIKARP**, **SMRT IN POGREB JAKOBA NESREČE**).

Svojo najpopolnejšo, v biblijsko slovesnem slogu pisano in v tuje jezike največkrat prevedeno povest **HLAPCI**, **JERNEJ** IN **NJEGOVA PRAVICA**, ki je po besedah dr. Ivana Prijatelja »svetovno mogočna preprečenost Marxovega Komunistič-

nega manifesta«, je Cankar zasnoval med volilno agitacijo, ko je kandidiral za poslance na listi socialnodemokratske stranke. Tež simbolni podobi socialnega boja slovenskega naroda za pravico pa je pridružil obtožujočo, pretresljivo groteskno **ZGODBO O ŠIMNU SIROTIKU**. Sirotinik, ki je trideset let kot kovač garal v velikomestni tovarni in se izčrpan znajde brez posla na cesti, naposled, preganjen v rojstno vas, se stradan umira, ker ga nobena od mejnih občin noče sprejeti na svoje breme.

Samo dunajsko življenje, zlasti življenje predmestnega obrtniškega in industrijskega proletariata je dalo Cankarju snovi za številne umetniške podobe o tihih tragedijah malih ljudi in otrok; v njih se razodeva globoka pisateljeva ljubezen do ponižanih in razžaljenih (črtica v knjigah: **KNJIGA ZA LAHKOMISELNE LJUDI**, **OB ZORI**, **MIMO ZIVLJENJA**, **ZA KRIZEM**).

za spomine izpovedal svoje najgloblje misli o ponižanem narodu in trpinčenem človeštvu, hkrati pa tudi upanje v njegovo vstajenje.

IV
Proti napadom meščanskih kritikov je v satiričnih in polemičnih spisih branil svojo umetnost in svoje nazore. Med njimi so najpomembnejša dela: povest **GOSPA JUDIT**, ki razkriva meščansko lažno moralno in kaže pot iz brezizidnosti življenja v hrepenenju po roži čudotvorni — simbolu lepote in umetnosti; **KRPANOVA KOBILA**, ki je prispevka žalostnega položaja slovenskega gledališke umetnosti in malomeščanskega okusa; **BELA KRIZANTEMA**, v kateri je Cankar obračunal s svojimi literarnimi ocenjevalci in meščanskim pojmovanjem umetnosti in kulture.

Cankar je pripadal slovenskemu socialističnemu izobra-

Se neobjavljena podoba Ivana Cankarja iz časov, ko je pisal »Podoba iz sanj«. Avtor: Maksim Gaspari

V nekaterih delih je Cankar oblikoval tudi optimistične podobe. V povesti **KRIZ NA GORI** je pokazal slovenskega umetnika Matjaža, ki najde moč, da vztraja v življenju in delu; odrasle najde v zmagoviti ljubezni do domovine in zvesti ljubezni skromne vaske deklice Hance. Tako najde naposled smisel življenja tudi slikar Grivar iz povesti **NOVO ZIVLJENJE** v skrbi za sina — bodočega kiparja.

Svoji domovini in ljudstvu pa se je najbolj približal v besednem umotvoru, »davnih pripovedki« **KURENT**; v njej je v simbolni podobi ljudskega veseljaka-godca povezal svoje spoznanje o bistvu in poslanstvu zmage svoje umetnosti s spoznanji o narodu, ki trpi in hrepeni po lepšem življenju. Posebna poglavja v Kurentu so posvečena problemu slovenskega izseljenstva in ljubezni do revne domovine.

Sčasno z deli, ki nosijo pečat družbenokritične umetnosti, je Cankar ustvarjal dela, ki jih preveča globoka npravnstvena miselnost in ki je v njih oblikoval vzmeti duševnega življenja, zlasti sanjskega hrepenenja, ljubezenskega doživljanja in vesti. Med njimi stoji na prvem mestu **HISA MARJE POMOCNICE**, prvi slovenski moderni, tragično občuten roman s snovjo iz življenja v velikem mestu, podoba hirnalne in tenkočutnega duševnega doživljanja neodobnih in bolnih deklic z osnovnim motivom hrepenenja in z obdobjem socialnega in moralnega zla v meščanski družbi.

Razčlenjevanje čustva obsojenosti, zlasti pa nepotesljivega in varljivega hrepenenja po sreči je osnova povesti **ZIVLJENJE IN SMRT PETRA NOVJANA**. Njiva in dramatične pesnitve **LEPA VIDA**. Do potankosti razčlenjuje duševnost kmečkega človeka, ki ga bremenijo vest, zločina, storjenega samo v mislih, v »kmečki noveli« **SOSED LUKA**. Pisatelj vidi razen potrebe po kritiki družbenih odnosov tudi potrebo po notranji npravnstveni preobrazbi ljudi. Pri tem mu postaja njegova lastna mladost vir samoočistitve ob spominih na krivice, ki jih je storil materi, očetu in drugim dragim osebam, katerim je posvetil črtice v **MOJEM ZIVLJENJU** IN **MOJI NJIVI**, dveh avtobiografskih delih, ki se odključeta s samosvojo dozorelo, življenjsko globoko in ljudsko preprosto umetnostjo in odkritosrčnostjo. Lastno umetniško podobo duševnega razvoja proletarskega otroka, žejnega in lačnega ljubezni in razumevanja, ki pa ostane sebičnim ljudem večno tuj in nerazumljiv, je oblikoval v avtobiografski povesti **GREŠNIK LENART** (»življenjepis otroka«).

Izredno objektivno dušeslovno bogato umetnost izpričujejo njegove črtice o življenju pod naslovom **Iz tujine življenja**. V odkrivanju npravnstvene vrednosti človeka prihaja do spoznanja, da je človek najbolj brezvestni in brezčutni unčevalec: pomnožno sovraštvo ujetih živali mu je zato zaslužen plačilo.

Med prvo svetovno vojno, v času najhujših narodnih preizkušenj in vojnih strahot, je v simboličnih vidljivih z do kraja izbrušeno umetniško besedo oblikoval eno svojih najlepših knjig »Podoba iz sanj«, v njih je »za ogledalo težkih dni in

žestvu, ki je delalo za prepoved ljudstva. Sam je povedal, kako je postal socialist. Leta 1907 je celo kandidiral za poslance na listi socialnodemokratske stranke. V delavstvu je videl gibalno silo družbenega razvoja. Zato mu je v predavanjih govoril o potrebi, da se izobražuje, govori o kulturi, ki da mora postati lastnina delovnih ljudi, in o hlapci zaničevane kulture v kulturnih delavcih, ki ne bodo služili kapitala, marveč ustvarjalci dobe socializma, ko bo umetnost v resnici ustvarjala lepoto in bo življenje pomenilo lepoto. Z reformatorsko umetnostjo, po kateri ga lahko primerjamo z velikimi pisatelji pri drugih narodih, je Slovenecem odkrival pot v lepše življenje. V tragičnih usodah svojih idealistov je kazal življenje, kakršno ne bi smelo biti; zato je bičal krivično, hinavsko zlagano moralno meščanske družbe.

Ko se je njegov mali narod prebiral po tisočletnem suženjstvu do narodne in socialne svobode, je bil Cankar med redkimi glasniki, ki so mu tudi v predavanjih in govorih kazali jasno pot do njegove pravilnejše družbene ureditve. Že pred prvo svetovno vojno je daljnovidno povedal, da bodo Slovenci rešili svoje narodno vprašanje, ko se bodo z drugimi jugoslovanskimi narodi združili v zvezni republiki Jugoslaviji, v kateri bo sleherni njen narod zaživel samostojno kulturno življenje.

Poleg Prešerna, največjega slovenskega pesnika, ki je v svoji umetniški pesniški besedi povezoval usodo pesnika z usodo domovine in v Zdravljici nazdravljaj prihodnosti osvobodnega človeštva, njegovemu bratstvu, miru in slogi, stoji podoba Ivana Cankarja, drugega največjega našega tlačana v službi lepoti in umetniški besedi, našega največjega umetniškega oblikovalca domovinske in družbenopolitične zavesti, najostrejšega družbenega kritika, najbolj nežnega opevalca slovenskega naroda. Dal mu je najboljše, kar ima človek, svoje srce in razum, svojo fantazijo in svojo besedo, dal mu je svoje življenje, kakor pravi sam — več mu ni mogel dati.

STANKO JANEŽ

ležal v grobu, segajočem od planin do morja, »tako svetel in lep, da so nebeske zvezde zamaknjene strmele nanj, zakaj na obrazu mu je bilo okamenelo brezmejno trpljenje«.

I
Jecajoča je beseda, če bi poskušali opisati njegovo življenje, njegov rod dminarjev, iz katerega je izšel, razmere njegovega rojstnega kraja in njegov čas, družbene razmere in postaje njegovega življenja, zakaj sam je z odkritosrčnostjo, ki jo je štel za največjo vrlo umetni-

ustvarjal krajša dela, predvsem tudi zategadelj, ker po naravi ni bil epik, slikar velikih zgodovinskih dogajanj in velik romansopisec-arhitekt, ki oblikuje razlize, epiko osvetljene značaje, marveč lirik, oblikovalec čustvenega življenja in oseb, ki nosijo pečat njegove lastne osebnosti, pečat njegovega osebnostnega doživljanja in njegovega domišljjskega sveta. On je umetnik razpoloženja.

Po prvi pesniški zbirki z naslovom **EROTIKA** (1899), ki je s pogumno ljubezensko izpovedjo, drznimi mislimi in socialnim protestom zbudila odpor pri tedanji cerkveni oblasti, da je dala večino izvodov te zbirke pokupiti in sežgati v škofjski

ske resničnost Cankarjeve umetnosti najbolj napadali klerikalni in liberalni kritiki, čeprav so v njej hvallili slog in melodioznost njegovega stavka. Napadali so ga zato, ker da — po njihovi sodbi — v Cankarjevem delu ni bilo nikake pozitivne ideje, niti pozitivnega junaka. Res je, da Cankarjevi junaki skoraj vsi tragično končujejo življenje, vse njihovo življenje je smrt pa ni bilo nič drugega kakor umetniški protest proti tedanji družbeni ureditvi.

V enajstletnem bivanju na Dunaju je Cankar ustvaril vrsto družbenokritičnih del, knjig, črtic, novel, povesti in dram in

ZIMSKOŠPORTNI REKVIZITI

že v prodaji v trgovski hiši

nama

v Tomšičevi ulici v Ljubljani

in blagovnici Škofja Loka

Oprema za smučarje, hokejiste, umetnostne drsalce ter za splošne športnike

nama

LJUBLJANA

IN ŠKOFJA LOKA

Bataljon kranjskih Janezov je odkorakal

Dne 10. decembra leta 1918 se je v poznih večernih urah pomikala iz nekdanje Sempetrske vojašnice v Ljubljani proti železniški postaji kolona vojakov takratnega 17. pešpolka.

To so bili prostovoljci, ki so pod vodstvom takratnega stotnika Miroslava Martinčiča in zaveznih slovenskih častnikov hiteli na severno mejo naše ožje domovine. Takratni oblastniki niso bili nič kaj navdušeni nad akcijo prostovoljcev, češ, saj nam bo dal Wilson vse, kar bomo hoteli. Borci prostovoljci pa so dobro vedeli, da bo meja tam, kjer jo bomo sami z orožjem v roki »zakoličili«. O tem smo se sami, pa tudi predstavniki oblasti in političnih strank, lahko prepričali ob koncu mirovnih pogajanj.

Bataljon kranjskih Janezov je povsem neopazeno dospel na železniško postajo in se odpeljal po 9. uri zvečer proti Jesenicam. Že okoli tretje ure zjutraj pa je bataljon dospel v Podrožico, odkoder so se podal v St. Jakob. Slovenci v St. Jakobu so z velikim veseljem sprejeli borce iz Slovenije ter takoj razobesili

v cerkvenem zvoniku slovensko zastavo.

Ze tako maloštevilno posadko pa je stotnik Martinčič zmanjšal za prvo četo, katero je poslal na prvo slovenskih orožnikov v Podklošter (Arnoldstein). Tam so Nemci grozili letem, naj takoj zapustijo kraj, sicer jih bodo uničili.

Nase čete so živele v lepem soglasju s slovenskim življenjem, pa tudi nemško prebivalstvo se ni moglo pritoževati nad ponašanjem slovenske vojske.

Nemško-avstrijske čete pa so v največji tajnosti že pripravljale napad na slovenske čete. Dne 5. januarja 1919. leta so izvršili dobro pripravljen napad na posadko v Podkloštru, ki je štela poleg 3 častnikov 74 mož. Po trdem odporu, kar so priznavali sami Nemci, je bila posadka ujeta ter odvedena v ujetniško taborišče Spittal in nato v Edling.

Prvi sunek, ki je veljal Podkloštru, se je nato nadaljeval proti St. Jakobu in naprej. O tem je bilo že precej napisane v spominih pokojnega gen. štabnega majorja Lavriča in vsaj upamo, da bo zgodovinski oris tedanjih borb na severni meji v letih 1918/1919 izšel izpod peresa še živih častnikov, ki so poveljevali četam na ozemlju Slovenske Koroške.

Te vrstice niso namenjene opisu tedanjih borb, temveč naj veljajo le v pozdrav vsem onim tovarišem, ki so preživeli vseh 50 let v trdnem upanju, da jim bo nekoč narod izrekal svojo zahvalo za tedanje požrtvovalnost in hrabrost.

Vsi borci prostovoljci, ki so danes že v visoki starosti, pa so iz srca hvalečni naši socialistični skupnosti, ki jim je po svojih predstavnikih prav ob 50. obletnici dala priznanje v obliki Zakona o borcih za severno ujo 1918—1919.

Z željo, da bi ti nekdanji borci še dolgo uživali priznanje po prejetem zakonu, jim iz srca želimo trdnega zdravja in osebne sreče.

F. K.

Junaku Rudolfu Ukoviču v spomin

Letos smo se spominjali številnih, za našo zgodovino važnih dogodkov pred 50 leti. Med temi je bil tudi upor 97. pehotnega polka »tržaškega«, v katerem so služili fantje iz Trsta. Istre in Primorja.

Upor je izbruhnil 23. maja 1918, izzval ga je policijski narednik s svojimi postopki. Vojski so bili skoraj brez orožja, ker jim ga poveljstvo ni zaupalo. Med vojski so bili namreč številni povratniki iz Rusije, osumljeni boljševizma.

Ta večer so vojski pili v gostilni na Glavnem trgu, okrašeni z nemškimi zastavami in slikami cesarjev Avstro-Ogrske in Nemčije. Vojski so zabavljali,

nastop narednika pa je prilil olje na žerjavico. Aretiral je namreč narednika Melihna, s katerim sta se poznala še iz ruskega ujetništva. Vojski so zgrabili za orožje in začelo se je streljanje, ki je trajalo vso noč. Vstajajo so zadušile vladi zveste čete iz sosednjih garnizij. Vojaško sodišče je obsodilo na smrt osem voditeljev upora. Dva sta bila ustreljena 27. maja (Melihen in Ukovič), 29. maja pa ostalih šest.

Melihen in Ukovič sta bila oba v ruskem ujetništvu. Andrej Melihen se je preživljal z učiteljevanjem, Rudolf Ukovič pa je delal pri gozdni upravi v okolici Kijeva. Po premirju v

Brest-Litovsku sta se oba vrnila v upanju, da jima ne bo treba več na fronto. Toda zmotila sta se. Dovolili so jima le kratek dopust, nato pa sta morala k svojemu polku. Oba sta bila zavedna Slovenca in sta vsepovsod širila jugoslovansko idejo.

Ukovič je bil rojen 1894 v Hrušici pri Podgradu, osnovno šolo je končal v Gorici, gimnazijo v Pazinu. Posvetil se je goz-

Rudolf Ukovič

darstvu in služil pri gozdni upravi Voloski in Podgradu. Leta 1915 je moral k vojakom. Prebegnil je k Rusom. Nekaj časa je bil po raznih taboriščih, nato pa so ga pustili delati v njegovi stroki. Rad je pomagal svojim rojakom, če jim je mogel, tudi Rusi so ga imeli radi.

Ko je mati zvedela za sinovo smrt, je zbolela in umrla. Kmalu zatem je umrl tudi njegov oče, ne da bi dočakal tisto, kar je sin zapisal v poslovnem pismu pol ure pred ustrelitvijo. Zaželel si je, da bi njegove posmrtno ostanke prenesli v domovino. Želja se mu je izpolnila leta 1935, ko so šest žrtev avstrijske vojaške justice prenesli na Zale v Ljubljani, dva pa so že pred tem prepeljali svojci v Tržič, oziroma v Gorico.

Na pobudo občinskega odbora ZZZB Ilirska Bistrica in ZB Podgrad so začeli letos zbirati denar za postavitev spominske plošče Rudolfu Ukoviču. Vzidali so jo na njegovi rojstni hiši, kjer še danes živi njegova 73 let stara sestra Amalija.

Ploščo so odkrili v proslavo dneva republike.

A. K.

Pismo s Koroškega

Nisem navajen pisati pisma v slovensčini, zato prisluhnite le mojim mislim in ne štejte napak, ki jih bom delal. Morda bi vam sploh ne pisal, če ne bi bil prepričan, da se to tiče tudi nas, zamejskih Slovencev. Nemci še vedno mislijo »Noch ist nicht aller Tage ein Ende« (Ni še vseh dni konec) in lahko še pride, do česar še ni prišlo!

»TV 15«, glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije, prebiram z zanimanjem in moram vam priznati, da mi je vse bolj in bolj simpatično. Moj oče je bil več ko leto dni v partizanih in mi je mnogo pripovedoval o NOB. Tudi sam že dalj časa zasledujem dogodke v moji matični domovini in v zvezi z njo. Posebno buren besedni boj sva imela z očetom po invaziji članic Varšavske zveze na Češko-slovaško. Oče obsoja Jugoslavijo, češ kakaj se je postavila po robu Sovjetski zvezi. Dejal je celo, da bi bilo najbolje, če bi Rusi zasedli Jugoslavijo. Seveda me je ta njegova izjava močno ogorčila, saj je Jugoslavija prav s stališčem, ki ga je zavedla v zvezi s tem, zelo pridobila na ugledu. Zato me tudi čudi, kakaj se prav v tem času

pojavičajo pri nas mladi nezadovoljneži. Nemalokrat sem se pogovarjal s svojimi sovrstniki iz Jugoslavije (na partizanskih srečanjih) in žal sem dostikrat ugotovil, da jim ni kaj dosti mar za ideale, za katere se je bgrila in krvavela starejša generacija. Pri nas mladina te stvari bolj ceni!

V zvezi s pisanjem v 45. številki vašega časnika bi povedal še tole:

Najbolje bi bilo, če bi tisti študentje in mladi ljudje, ki se ne strinjajo s pisanjem v »Tribuni« (in teh verjetno ni malo!), napisali resolucijo, jo objavili in s tem pokazali tem nezadovoljnim, kaj mislijo o njih. Mislim, da bi bil to najlepši dokaz, da je v Jugoslaviji oziroma v Sloveniji še dovolj pametno mislečih mladih ljudi, ki se zavedajo, kaj mislijo in kaj morajo ceniti.

Mislil, da bom prišel jeseni v Ljubljano in se vpisal na agronomsko fakulteto. Stipendija in vse ostalo je že urejeno, upam, da bom kmalu srečno prispel v Ljubljano.

FELIKS WIESER,
Slovenji Plajberk,
KOROŠKA

KINO SPORED

● Kino Triglav, Ljubljana
od 13. do 16. decembra 1968 »Velika dirka okrog sveta«, ameriški barvni cinemascope film.
17. in 18. decembra »Kam po dežju«, makedonski barvni film

● Kino Vevče
11. in 12. decembra 1968 »Grk Zorba«, ameriško-grški film.
od 13. do 15. decembra »Heroji telemarke«, ameriški barvni panavision vojni film.

● Kino Zalog
12. decembra 1968 »Heroji telemarke«, ameriški barvni CS vojni film.
14.—15. decembra »Vesela ameriška parada«, ameriški zabavni film.

● Kino Zadobrova
11. decembra 1968 »Hazarders«, ameriški psihološki CS film.
14.—15. decembra »Človek z zahoda«, ameriški barvni CS western film.

Še o dodatku za borce

O dodatku za borce smo v našem časopisu v okviru pravne posvetovalnice že večkrat pisali. Zato se nam zdi skoraj čudno, da se naši naročniki in bralci znova in znova obračajo na nas z vprašanji, če izpolnjujejo pogoje za dosego dodatka za borce, nadalje, kam naj se obrnejo, koliko znaša ta dodatek itd. Med vprašanji zadnjega tedna so se kar štiri vprašanja nanašala na dodatek za borce. Naj zato vsem tem dopisnikom (R. K. iz Kočevja, J. T. iz Maribora, A. B. iz Ljubljane in B. A. iz Bele) na kratko ponovimo vse osnovne značilnosti zakona, ki ureja dodatek za borce.

Najprej, kdo ima pravico do dodatka za borce? Do tega dodatka imajo predvsem pravico vsi udeleženci narodno-osvobodilnega boja, ki so v NOB vstopili pred 9. septembrom 1943 in udeleženci španske državljanske vojne, ki so v rednem delovnem razmerju zaposleni s polnim delov-

nim časom in imajo osebne dohodke, ki ne dosegaajo predpisanega minimuma. Pri tem pa je dodatek za borce zagotovljen le tistim udeležencem NOB, katerim je po predpisih o pokojninskem zavarovanju čas odhoda v NOB do 15. maja 1945 štet dvojno v pokojninsko dobo. Zato tov. B. A., ki ima v dvojnem štetju priznано udeležbo v NOV od 15. januarja 1943, vendar le do 28. septembra 1943, nato pa v enojnem trajanju, ne izpolnjuje pogojev za dosego dodatka za borce, ker nima udeležbe v NOV do konca vojne, to je do 15. maja, priznane v dvojnem trajanju. (Ni pa jasno, zakaj temu tovarišu, ki je bil kot bорец NOV ujet in odpeljan v taborišče, ni do konca vojne priznано dvojno štetje.) Tovariša A. B., ki ima zaradi aktivne udeležbe v NOB priznано dvojno čas od 1.8.1943 pa do konca vojne, pa izpolnjuje pogoje za dodatek. Za delovno razmerje s polnim delovnim časom se šteje tudi

čas, ki ga prebijejo v rednem delovnem razmerju delovni, vojni in mirovni vojaški invalidi, če delajo toliko časa, kolikor to ustreza njihovi delovni zmožnosti in ženske, ki doje ali negujejo otroke in imajo pravico do skrajšanega delovnega časa. Seveda je treba pri tem vedeti tudi to, da pripada dodatek za borce le tistim zaposlenim, ki imajo najmanj 15 let pokojninske dobe, od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe.

Koliko znaša dodatek? O tem smo tudi že pisali. Naj samo na kratko ponovimo, da znaša v naši republiki osnova za določanje dodatka za borce za leto 1968 993,00 N-din s tem, da pripada upravičenem, borem iz leta 1941, 100 odstotkov razlike med njihovimi osebnimi dohodki za delo v rednem delovnem času in zneskom 993,00, borem iz leta 1942 90 odstotkov te razlike in borem iz leta 1943 60 odstotkov te razlike. Pri tem se za osebni dohodek vzame

mesečni znesek osebnega dohodka, ki je bil izplačan izključno le za delo v rednem delovnem času.

Kam se je treba obrniti za dosego dodatka za borce? O dodatku za borce odločajo občinski upravni organi, pristojni za socialno varstvo. Nanje se je treba torej obrniti. Ta organ izda tudi odločbo. Dodatek za borce se izplačuje mesečno in ga izplačujejo kot akontacijo delodajalci, ki potem izplačane zneske poročunajo z občinskimi upravnimi organi.

V samozaložbi bodo izšle mladinske pesmi s tematiko NOB, ki so bile trikrat zapored nagrajene z zvezno nagrado na festivalu »Kurirček«.

Prednaročila za pesniško zbirko, ki nosi naslov »Pravljica za malo kurirko«, sprejema Milena Batič, Maribor, Koseskega 44.

PRAVNA POSVETOVALNICA

PIŠE: ANA KUČELJ
JANEZOVA ČETA
PIŠE: J. RAVNIK

55. Tudi oče jih je opazil in jim pomahal. Dolgih pet mesecev so se potem lahko videli samo skozi žično pregrado. Veseli so bili, ker je mati ostala pri otrocih. V šotorih je bilo le malo slame, pač pa veliko uši in drugega mrčesa. Metka in Jožek sta kmalu dobila velike gnojne kraste po vsem telesu. Hrane so jim dali le toliko, da so ostali pri življenju. Otroci pa so neprestano prosili jesti. Pošte iz domačih krajev niso dobili, zato ljudje niso vedeli, kaj se dogaja tam. Nekega jutra je močan naliv prinesel še povodenj in voda je odnesla iz šotorov vso slamo.

56. Dnevi so bili neskončno dolgi, še daljše pa noči, ko ni bilo mogoče spati, saj je bilo nekaj časa vroče, pa spet zelo hladno. Uši so grizele in želodeci kruhili. Ljudje so vidno hiral. Brezbaržki so se držali matere, ki je žela v kotu šotora. Bila je čisto obupana. Pogumna Gelca pa je prisluškovala pogovorom vojakov v kuhinji in tako zvedela, da partizani ne mirujejo. Bodrila je mater, se pogovarjala z brati in jim vlivala upanje v potrdje duše. Jožek je bil na koncu svojih moči. Star je bil dve leti, a je bil videti kot nekajmesečni dojenček. Vsi so čakali njegove smrti.

57. Konec decembra so ženske in otroke prepeljali v drugo taborišče, imenovano Gonars. Tam so stare lesene barake, v njih pa pogradi z ležišči. V vsako barako so strpali 160 ljudi. Ob prihodu v taborišče je imel italijanski oficir dolg govor, v katerem je matere prepričeval, da so njihovi otroci potrebni vzgoje, zato jih bodo ločili od njih in jih vzgajali v pravem duhu. Otroci so kričali, da ne gredo nikamor in res jim je uspelo, da so jih pustili. V taborišču je bil mlad učitelj, doma iz Bele krajine. Tudi on je pripravil dolg in lep govor za svoje rojake.

OKROGLE
IN
OGLATE

● Lepote ne kaže prezreti... V nekem članku londonskega »Observerja«, v katerem je članek razpravljal o položaju Kiesingerjeve bonnske vlade, je med drugim rečeno tudi tole: »Kiesinger je tretji zahodnonemški kancler, toda prvi, ki ga je prijetno pogledati...«

● Zavezniki... Zahodnonemški socialnodemokratski poslanec Martin Hirsch je povedal, da nadzorujejo Američani in drugi zavezniki v Zahodni Nemčiji pošto in prisluškujejo telefonskim pogovorom ter tako odkrivajo številne posle, zlasti — industrijske aktivnosti, za katere se zanima industrijska konkurenca v ZDA. Prejšnji okupatorji — zdaj zavezniki — so ohranili pravico do omenjenega nadziranja pošte in telefonov, kaže iz političnih in vojaških razlogov. Nadzorovanje izvajajo s veliko gorečnostjo, saj njihovi »poslovni prijatelji« v ZDA niso — umazani...

● Danke so srečnejše kot naša dekleta. Vsako leto 25. februarja Danko zasnuje kateregakoli neoznjenega moškega. Če moški snubitev odkloni, mora kupiti zavrnjenemu dekletu 12 parov finih kožnih rokavic... V vsakem primeru torej vsaj rokavice!

● Ubogi madagaskarski policaji! Na otoku Madagaskarju so lani v avgustu strogo prepovedali nošnje mini-kril. Prišlo je do neprimernosti in gmotne škode, ker so bili policaji nepopustljivi tudi nasproti tujkam, turistkam. Mnoge so se razjezile in pri prihodu odpotovale. Tedaj so uvideli, da bo treba ta ukrep omiliti. Minister za notranje zadeve je dal policiji naslednje navodilo: »Pravo mini-krilo seže do polovice stegna. Tega ne bomo dopuščali, vsako krilo pa, ki se konča malo nad kolonom, naj ne bo vzrok za policijski poseg in kaznovanje!« Policaji morajo zatojati imeti dobro izurjeno oko, da lahko prepoznajo, kje je tista črta, ki loči stegno v dve polovici. Menda ne bo komu prišlo na misel, da bi poskusil stegno meriti... Bržkone je minister zato dodal še: »Mestna policija bo, če bo potrebno, okrepjena s silami državne varnosti. Blagor vojski, ki se ji ni treba bati drugega ko mini-kril!

● Najnevalježnejši človek na svetu. Ravnatelj francoskega predsednika je nenehno dražilo številne ameriške politike. Neki kongresnik se je bil znebil telet: »Odkar je Judež izdal Kristusa, ni na svetu bolj nevalježnega človeka, kot je de Gaulle.«

● Dobro vzgojeni sinček. »Kako vam je všeč moj mali Boris?« je vprašala neka mlada žena sovjetskega pisatelja Mihajla Solohova, ki je obiskal njenega moža. »Sladko, razvajeno dete,« je menil Solohov, »bržkone se mu zdi, da sem zdravnik.« »Ne razumem,« se je začutila mati. »Koj ko sem stopil v hišo, mi je Boris pokazal jezik,« ji je pojasnil pisatelj.

● Pesimist je človek, ki si dela skrb, ko ne najde nič takšnega, zaradi česar bi si mogel delati sive lase,« je rekel v neki razpravi po pariškem radiu znani pisatelj Erich Maria Remarque.

● Na srečo: nič nenavadnega! Poslanik zahodnonemške vlade v ZSSR je ob prihodu v Bonn odgovoril na vprašanje časnikarjev, kakšni so moskovsko-bonski odnosi: »Odnosi so napeti, a to ni nič nenavadnega.«

DOBRO JE, ČE VESTE

Prvi Evropejec, ki je došel na obalo Tihga oceana, je bil španski pomorščak in osvajač Vasco Núñez de Balboa (1475–1517). Ko je 1513. leta preoračil panamsko zemeljsko ožino in odkril ocean, današnji Tih ocean, mu je vzdel ime Južno morje. Po tem morju je 1520/21. leta prvi zaplul Portugalac Fernão de Magalhães (1480–1521), prvi pomorščak, ki je objavljal svet. Plul je od Ognjene zemlje do Filipinov približno 100 dni v idealno lepem vremenu brez težav ter je temu morju vzdel ime: Tih ocean. Francoski zamljepisec in akademik Philippe Bauche (1700–1773) je 1756. l. predložil za ta ocean ime Veliki, ker je največji ocean na zemeljski obli. Tako se zdaj uporabljata naziva: Tih in Veliki ocean.

Hipnoza na razdaljo 1700 km. Prof. Leonid Fedorov na inštitutu za parapsihologijo v Leningradu je, s svojim sodelavcem psihologom I. Tomaševskim, hipnotiziral iz Sevastopola neko žensko, ki je sedela v laboratoriju omenjenega leningraškega inštituta. Ženska je padla v trans tri minute po začetku poskusa v Sevastopolu. Poskus so kontrolirali: prof. M. Sulejkin, ki je znan kot skeptik v zadevah telepatije (prenosa misli ali volje na daljavo), prof. V. Maktijevič, izvedenec za radiotehniko in član znanstvene akademije ter R. Skarjatin, prof. fizike. Podobne poskuse so izvedli celo s človekom v Novosibirsku na razdaljo 2500 kilometrov. Prof. dr. Hans Bender, predstojnik univerzitetnega inštituta za parapsihologijo v Friburgu je izjavil, da ne more biti več nikakršnega dvoma o znanstveno in statistično potrjenem fenomenu (izjemnem, čudnem pojavu): telepatiji.

Bolezni srca in ožilja, vključno možganskega ožilja, povzročajo v nekaterih evropskih deželah — na Švedskem, v Veliki Britaniji in v nekaterih drugih deželah — 70 odstotkov smrtnosti, druge bolezni pa 30 odstotkov — je izjavil dr. Leo Kaprio, direktor regionalnega urada svetovne zdravstvene organizacije za Evropo. Povedal je tudi, da izgubi v Evropi letno približno 100.000 ljudi življenje v prometnih nesrečah in da se jih več kot 1.400.000 laže ali huje poškoduje. Nenehno se povečava tudi smrtnost kot posledica raka, ki doseže tu pa tam 20 odstotkov vseh smrtnih primerov.

Mihailo Marić: ZA KULISAMI EMIGRACIJE

Kam se obrniti?

V ponedeljek, 2. maja 1966 je Nenad Petrović potrkal na vrata v tretjem nadstropju hiše v Münchenski Boschstrasse številka 3. Podoben je bil pravemu emigrantu: s seboj je imel samo potovalko, v kateri je bil dežni plašč, nekaj robcev, nekaj perila in fotoaparata z nekaj posnetki. Filme je dal razviti za svoj denar in glavnemu tajniku JDS je prinesel slike s kongresa. Seveda Roko Kaleb ni vedel, da je Petrović prišel v München že prejšnji dan in da je po eni pripravi slik po pošti poslal meni v Beograd. Niti ni videl, da mi je Nenad poslal brzojavko:

»Srečno prišel. Piši na München tri. Pozdrav. Sane.«

Na pragu se je pojavila starejša ženska, ki je po nemško rekla, da ne ve, kaj naj stori, in da naj obiskovalec pove priimek in ime. (Petrović tedaj še ni vedel, da mora obiskovalec Roka Kaleba trikrat kratko pozvoniti, če hoče, da je sprejet.)

Ko je Petrović povedal, kdo je, je Kaleb pomolil glavo skozi druga vrata.

Provokacija in lekcija

Pri Kalebu je Petrović dobil tudi emigranta Mladena Srdića. Po desetih minutah »prisrčnega« pogovora je Kaleb vprašal Petrovića, ali bi si rad izposodil denar. Med emigranti je pač v navadi, da si nenehno sponajajo denar, Petrović pa je vedel, da mu hoče Kaleb »potipati žilo«. Zahvalil se je in rekel, da je nekaj malega privarčeval, da si tudi ne želi sposojati denarja, dokler ne bo prepričan, da ga bo lahko vrnil v dogovorjenem roku. To naj bi bilo tedaj, ko se bo zaposlil. Zato si je želel, naj mu JDS pomaga pri iskanju službe. Roko Kaleb mu je rekel, naj gre k Slobodanu Stankoviću, ki dela pri Radiu Svobodna Evropa.

Obenem sta Kaleb in Srdić dala Petroviću lekcijo, kako naj se vede v Münchnu: opozorila sta ga predvsem na nevarnost drugih emigrantskih skupin. Ko je Petrović začuden vprašal,

koga naj se varuje, je dobil odgovor:

»Kako, koga? Ti si Srb in nate se utegnejo spraviti ljotičevci, četniki...«

Vmešal se je Srdić, ki je poudaril, da gre za brezobzirne ljotičevce, ki da novačijo mlade emigrante, ker v njihovi »Iskri« sploh ni mladega članstva: »Sam starci, na primer Jaša Ljotić, Milan Fotić, Parežanin in drugi!«

Petrović je seveda obljubil, da se bo pazil, potem pa je Kaleb dejal: »Četniki niso tako nevarni. Boš videl, kakšen bedak je tisti Mumija, ki ga poznam. Ta niti ne ve, kaj je sam!«

München, Englischer Garten 1

V torek, 3. maja, je Petrović prišel pred poslopje v Englischer Garten številka 1. Poslopje je bil videl že prej, ko je bil v Münchnu. Hiša ni visoka, bela je kot sneg, okoli nje je nizka ograja, pred vhodom pa sta tabli z napisoma v angleščini in nemščini: Radio Free Europe — Radio freie Europa. Nad vhodom vihra ameriška zastava.

»Vstopil sem,« mi je pisal 4. maja. »Uniformiran vratar mi je brez besed pokazal na prijavnico. Potem sem povedal, da bi rad obiskal gospoda Stankovića. Ko sem čakal, sem v veži zagledal velik zemljevid »vzhodnega bloka«. Vanj so zabodene zastave vzhodnoevropskih dežel, nad njimi pa »spet« viši ameriška.

Ko je prišel Stanković, ga je vratar ponižno pozdravil. Stanković, ki se je na kongresu JDS vedel zelo prijateljsko, je bil tokrat na moč dostojanstven, videti je bilo, da je »šef stranke«. Ko sta se pozdravljala »kot po naključju«, se je od nekod prikazal tudi Zdenko Antić. Petrović jima je povedal, da je prišel v München in da išče službo. Stanković je dejal, da ga začasno lahko zaposli kot stražarja v ameriški vojski. Petrović je že delal za angleško vojsko

v MSO, zato mu podobno delo ni dišalo. Toda moral se je prepričljivo izmazati.

»Eh, fant moj!«

Dejal je, da si želi drugačne službe, da bi potem lahko zastoj delal za JDS. Stanković ni imel mladih ljudi, ki bi bili pripravljeni brezplačno delati za organizacijo, katere predsednik je bil, vendar pa je bil nezaupljiv. Rekel je: »Eh, fant moj, mnogi so nam takole obljubljali kot ti zdaj. Toda brž ko so dobili službo in stanovanje, jih ni bilo na spregled!«

»Toda, prosim vas, gospod Stanković, jaz nisem takšen. Videli boste...« je ugovarjal Petrović.

»Upajmo, upajmo,« je zamomljal Stanković in skomignil z rameni. »Večina mladih, ki danes prihaja iz Jugoslavije, je politično kratkovidna. Samo zaslužili bi radi tukaj, potem pa se vrnil. Nočemo razumeti, da se je treba bojevati proti komunizmu, ne pa mu pomagati z devizami...«

Toda organizacije nimajo takšnih težav samo z novinci iz Jugoslavije, marveč tudi s stariji emigranti.

Emigrantstvo kot poklic

Zelo malo je takšnih emigrantov, ki so si iz svojega položaja naredili nekakšen poklic. Gre za skrajneže, izdajalce domovine, okupatorjeve sodelavce, vojne zločince, ki so potem dobič delo pri tujih »varuhih«, za katere počnejo isto kot nekoč. Gre za samozvane emigrantske »voditelje«, ki jih je kar precej v Evropi in Ameriki.

Dosti več je beguncev, ki so obenem s hitlerjevsko vojsko pobegnili iz Jugoslavije in ki jih zdaj »pokliče« emigranti »skušajo pridobiti medse. Pri tem imajo manjše in večje uspehe. Dandanes se je večina emigrantov pasivizirala, odrekla se je politični dejavnosti, zakaj dovolj časa potrebuje že za vsakdanji kruh. Razkropili so se po svetu, nekateri so si ustvarili družine, živijo pa skoraj vsi izredno slabo. Čeprav jih emigrantske organizacije štejejo za svoje člane, je resnica drugačna.

Številni emigranti imajo zvezo s sorodniki v domovini, vabijo jih na obisk, veliko takšnih, ki jih je zajela jugoslovanska amnestija, pa se je vrnilo v domovino. Zato je jasno, da si voditelji emigrantskih organizacij na vse kripje prizadevajo, da bi pridobili nove, mlade člane. Sredstva so: izsiljevanje, grožnje, tudi zločini.

Nenad Petrović se je prisrčno poslovlil od Stankovića in Antića, češ da bo skušal najprej najti službo v uradu za zaposlitev (Arbeitsamt), šele potem pa bi bil pripravljen sprejeti predlog za delo v ameriški vojski.

Dokumentacija v Radiu Svobodna Evropa. Šef dokumentacije emigrant Mažuran

Iz delavnice v uredništvu

Imel je srečo in dobil je službo pri podjetju »Stahl«: pri montaži dvigal. Tako je rešil finančno vprašanje, čeprav je bilo domenjeno, da mu bom iz Jugoslavije pošiljal denar, če bo treba. (Toda Petrović je v dveh letih emigracije skoraj zmerom zaslužil toliko, da se je sam vzdrževal.) Delo je dobil popolnoma zakonito: na urad za zaposlitev je prišel s potrdilom, da mu je dovoljeno začasnno bivanje v ZRN, dokler ne dobi dovoljenja za izselitev v Kanado.

Seveda je sklenil, da se takoj vrne v Jugoslavijo, če dobi dovoljenje za Kanado. Imel je popolno pravico do tega in tako je storil že prenekateri Jugoslovani.

Petrović je delal v središču Münchna od jutra do 14.15. Petnajst minut po službi je bil že pri Kalebu: »Tu sem, kaj je treba narediti?«

Ze drugi dan mu je Kaleb v svoji samski sobi pokazal kup primerkov »Hrvatske zore«, ki jih je bilo treba razpečati. »Uredništvo« tega emigrantskega glasila je bilo kar v Kalebovem stanovanju. Kaleb je bil torej »glavni urednik«, »šef« administracije in ekspedita hkrati.

(Nadaljevanje prihodnjič)

VISOKO KVALITETNA SODOBNO EMBALIRANA

»TV 15« izhaja vsak teden - Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenj borcev NOV Slovenije - Zavod »Borec«, Ljubljana Beethovnova 10 - Tisk in knjižnica CZP Ljudska pravica, Ljubljana. Kopirarjeva 2 - Lisi ureja uredniški odbor - Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din - Posamezna številka stane 40 din oziroma 4 N-par. Za izposojenost stane »TV 15« 30 N-din - Naročnine pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prilijete, p. predal 598-XI ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 - Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tiskarstvo in novinarji 29-313, uprava 72-607 - Rokopisov ne vračamo

Štirje njeni se niso vrnili...

V povojnih letih je bilo izrečenih obilo pohval tistim, ki so to zaslužili. Nič koliko odklikovanj je bilo podeljenih, včasih celo dvojne ali troje enemu samemu človeku, morda celo več. Ni kaj reči, zaslužil si jih je...

Le Košorokovi materi s Sinovicke nad Sodražico ni nihče izročil odklikovanja ne izrekel priznanja, čeprav si je zaslužila oboje. Tudi to se zgodi in najbrž ni bila edina taka v naši deželi. Saj tudi sama ničesar ni pričakovala, ker je bila vedno prepričana, da je vse svoje življenje, tudi med vojno, opravljala samo svojo dolžnost.

Zato naj ji zdaj, ko je ni več med nami, tele vrstice ostanejo v spomin in zahvalo, v počastitev njenega spomina. In morda za zgled prihodnjim rodovom,

kaj je skromna slovenska mati iz hribovske vasi premogla v svoji revščini, kako bogata je bila kot človek in koliko je zato lahko podarila svoji domovini.

Če je kdaj pripovedovala o sebi in svojem življenju, o svoji mladosti, je vso pripoved lahko strnila v en sam stavek: »Bega kruha sploh nisem poznala, še črn je bil pri nas redko-kdaj.« Pa saj je bilo tako tudi marsikje drugje, le na Sinovici, odmaknjeni od sveta, je bilo morda življenje še bolj trdo.

Tudi kasneje, ko se je poročila, je bilo njeno življenje podobno življenju drugih naših ljudi. Z možem Jožetom sta si postavila skromen dom, toda že prvo leto je mož moral s trebihom za kruhom v daljni svet. Vrnil se je že po dveh letih, bolan in do konca izčrpan. Ob njeni skrbi si je sicer opomogel. Imela sta kopico otrok. Nato se je spet odšel po svetu, v daljno Ameriko, žena pa je ostala sama z otroki.

To svoje življenje je Košorokova spet lahko zelo na kratko opisala:

»Garala sem noč in dan, kopala, kosila, plela, hodila na dnino, da bi preživela otroke z našo borno kočarsko zemljo.«

Med prvo svetovno vojno je bilo še huje. Otroci so dorasčali in drug za drugim odhajali po svetu za kruhom, mož se je vrnil iz tujine in boj za življenje se je nadaljeval ob njem in osmih otrokih, kolikor jih je ostalo od enajstih. Pa tudi ti so drug za drugim odšli od doma, ne samo zato, ker niso imeli od česa živeti, ampak tudi zato,

ker je bila zanje koča premajhna.

Pa je prišla nad svet spet nova vojna, strašnejša od prve. Segla je v najmanjšo vas, tudi na Sinovico in v vsak dom, tudi v Košorokovega. Otroci so se začeli vračati domov, kot bi hoteli tam poiskati zavetja. In že je hiša začela dobivati goste — partizane. Ko je dajala lačnim zadnjim kos kruha, se niti zavdale še ni, da razdaja svoje srce in da so tudi njeni otroci že zapleteni v boj proti tujcem, za boljše življenje.

Začelo se je poglavje, ki postavlja Košorokovo mater med tiste slovenske matere, ki zaslužijo spomenik, pa ga nimajo! Med matere, ki jim je trpljenje izmerilo globino, pa niso omahnile...

»Sina Franceta so mi ustrelili belogardisti pred očmi njegove žene in neboljenih otrok.« je pripovedovala mnogo kasneje, ko je čas že nekoliko zabrisal njeno bolečino.

Potem je dobila sporočilo, da je padel kot partizan njen sin Janez. Bolečina se ji še ni podela, ko je zvedela za smrt sina Silva, ki je tudi padel. Zvedela je tudi, da je njen sin Jože v taborišču. Slabe novice so se vrstile druga za drugo: sina Stanka so v taborišču Bergen-Belsen esesovci do smrti prepepli. Tako je izgubila štiri sinove, za dva nikoli ni zvedela, kje je njun grob, eden je živ zgorel kot ranjenec. Pet sinov je imela v taborišču in še moža. Komaj se je mož vrnil iz italijanskega taborišča, so prišli ponj Nemci in ga odpeljali. Potem je pri njih trpel do konca vojne in se komaj živ vr-

nil domov umret.

Ni mogla na možev pogreb v Ljubljano, kjer je umrl, ni imela ne denarja ne obleke...

Pa tudi njej ni bilo priznaneseno. Nekega dne so iz doline k njeni hiši pridrveli sovražniki, ki so jih vodili domačini, izdajalci. Izgnali so njo in svoje iz hiše in jo zažgali. Ko so jo gnali proč, se ni smela ozreti nazaj, kako plameni požirajo trpljenje, ljubezen, delo in trud vseh njenih.

Požig je ni strl — kako neki, ko je niso smrti njenih sinov! Vrnila se je po zlomu Italije in našla v domačem kraju veliko začeto, toda še nedokončano delo za osvoboditev domovine. Zvesto in z veliko vnemo je v njem sodelovala do konca.

Prišel je konec in k mnogim materam so se vračali sinovi, hčerke, možje. Dočakala je moža ter sinova Jožeta in Poldeeta, drugi so umrli. Čeprav je za to vedela, so se njene oči še vedno večkrat zazrle v daljavo, da bi jih neke ugledala. To je bila slepa ljubezen, ki nikoli ne preneha upati in nikoli ne verjame slabim novicam.

Zapustila je Sinovico, toda še vedno se je večkrat vrnila tja.

»Saj poznam vsak kamen, vsako drevo me pozdravlja,« je govorila. »Vsaka ped zemlje na tem hribu je prepojena z mojim in mojih dragih znojem. Ta mi je kapljal s prezgodaj nagubanege čela...«

»Nič lepega nisem imela od življenja,« je včasih rekla. »Le pred vojno je bilo lepo, ko so mi fantje prihajali domov in ko sem čakala nanje ter se jih veselila...«

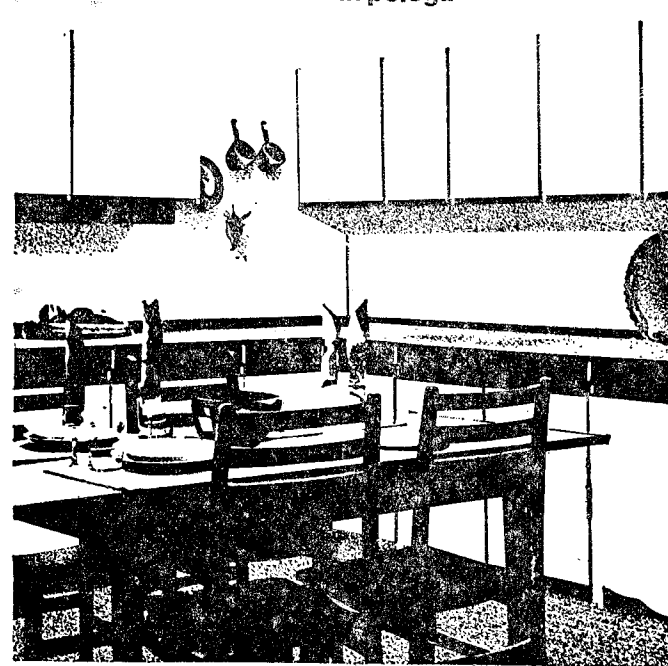
BORCEM,

ki dobe stanovanja nudimo vso opremo na KREDIT do

1.000.000 SD

brez porokov in pologa

SLOVENIJALEC